

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

ΕΤΟΣ Α. Τεύχος 5-6.

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1932

ELIZABETH BARRETT BROWNING

ΤΟ ΚΛΑΜΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Ἄκουτε τὰ παιδιά πὸ κλαῖνε, ὦ ἀδελφοί μου,
πρὶν νὰ τοὺς φέρη ἀκόμα ὁ χρόνος λύπη;
καὶ τὰ μικρὰ στὶς μάννες τους κεφάλια ἂν ἀκουμβοῦνε
τοῦτο τὰ δάκρυά τους δὲν μπορεῖ νὰ σταματήσῃ.
Τὰρνάκια τὰ μικρὰ βελάζουν στὰ λιβάδια,
καὶ στὴ φωλιά τους κελαιδοῦνε τὰ πουλάκια,
τὰ ἐλάφια τὰ μικρὰ παίζουνε μὲ τοὺς ἵσκιους
καὶ κλίνουν πρὸς τὸ ἠλιόγευμα τὰνθάκια,
μὰ τὰ μικρὰ μικρὰ παιδάκια, ὦ ἀδελφοί μου,
πιδὸ πικρὰ κλαῖνε!

Κλαῖνε τὴ στιγμή πὸ τὰλλα παίζουν,
στῶν ἐλευτέρων τὴ χώρα . . .

Γιατὶ — ὦ — λὲν τὰ παιδιά, — εἴμαστε κουρασμένα
γιὰ τρέξιμο, γιὰ πήδημα καθόλου δὲν μποροῦμε·
καὶ τὰ λιβάδια θὰ ἴτανε στρωμνὴ γιὰ μᾶς μονάχα
ἀπάνω τους πλαγιάζοντας νὰ κοιμηθοῦμε.

Πονοῦνε καθὼς σκύβουμε τὰ γόνατα καὶ τρέμουν·
καὶ ὡς πᾶμε νὰ βαδίσουμε κατὰμουτρα κυλοῦμε·
χλωμὸ καὶ τὸ πιδὸ κόκκινο θὰ φάνταζε λουλοῦδι
στὰ μάτια μας κατ' ἄπ τὰ βλέφαρα τὰ κουρασμένα,

τί κουβαλοῦμε ὀλημερίς μέσ' ἀπ τῆ σκοτεινάδα
τοῦ ὑπογείου—σὰν κάρβουνο μαύρη,—βαρὸ φορτίο,
ἢ σπρώχνουμε πηγαίνοντας—γυρνώντας ὅλη μέρα
στὰ ἐργοστάσια τοὺς τροχοὺς τοὺς σιδερένιους.

Γιατὶ ὅλη μέρα κ' οἱ τροχοὶ βουτίζοντας γυρίζουν
Τὸ φύσημά τους ρίχνεται πάνου στὰ πρόσωπά μας·
ὡς που γυρίζουν κ' οἱ καρδιές μας, τὰ κεφάλια μας χτυποῦνε
καὶ φλέγουνε· στὴ θέση τους στριφογυρνοῦν κ' οἱ τοῖχοι!
μέσ' ἀπ τὸ τζάμι ὁ οὐρανὸς τρικλίζοντας γυρίζει
χλωμός· γυρίζει καὶ τὸ φῶς στὴν ἀπλωσιά τοῦ τοίχου·
γυρνοῦν κ' οἱ μῦγες ποὺ γλυστιροῦν στοῦ ταβανιοῦ τὸ μήκος·
γυρίζουν ὅλα, ὀλημερίς, καὶ μεῖς μαζί τους
κ' οἱ σιδερένιοι ἀδιάκοπα οἱ τροχοὶ βουτίζουν.
Καὶ θὰ μπορούσαμε ποτὲ παρκαλώνοντας
νὰ ποῦμε :—ὦ σεῖς τροχοί,—μὲ γογγυσμὸ τρελλό—
ὦ, σταματήστε ! μείνετε σήμερα βουβοί !

Τὰ μάτια ὑψώνουν μετ' ἄλλο πρόσωμα συντριμμένα
κ' εἶν' ἢ ματιὰ τους φοβερὴ στὴν ὄψη
τί τοὺς ἀγγέλους τους στὴ θέση τους θυμίζου
μετ' ἄλλο μάτια ποὺ δείχνουν θεϊκότη·
—ὡς πότε, ὡς πότε—λένε—ὦ ἔθνος σκληρὸ
μετ' ἄλλο τὴν καρδιά τὴν παιδικὴ τὸν κόσμον θὰ κινήσῃ
καὶ θὰ τῆς πνίγησ' ὅπλασιμένο τακοῦνι τὸν παλμὸν
καὶ μέσ' ἀπ τὸ ἐμπόριον τὸ σκληρὸ τῆς παιδικῆς δουλειᾶς
στὸ θρόνον σου θὰ προχωρήσῃ ; . . .
Τὸ αἷμα μας ἀπάνου σας πιτσιλίζει, ὦ τύρανοι μας,
κ' ἢ πορφυρένια σας στολὴ δείχνει ποιὸς εἶναι ὁ δρόμος σας·
μὰ τοῦ παιδιοῦ ὁ βουβὸς λυγμὸς εἶναι βαθύτερη κατάρα
παρὰ τοῦ δυνατοῦ ἀνθρώπου ὁ θυμὸς ! . . .

(Ἀπόδοση ἀπ τ' Ἀγγλικά)

ΗΡΩ ΚΑΜΠΙΤΟΓΛΟΥ

ROBERT BROWNING

ΝΥΚΤΕΡΙΝΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

(Meeting at night)

Ἡ γκρίζα γύρω θάλασσα κ' ἡ μακρινὴ μαύρη ξηρά.
Τὸ μισοφέγγαρον χλωμὸ στὴ δύση του μεγάλο.
Κ' οἱ πηδηχτοὶ κυματισμοί, ὑψώνονται σὲ φλογερὰ
σγουρώματα, μεσ' ἀπ τὸν ὕπνον τους σκιρτώντας,
καθὼς σιμώνω σπρώχνοντας τὴν πλώρη μου στὸν ὄρμον,
καὶ σβήνοντας τὴ γληγοράδα τῆς στὴν ὄγρην ἄμμο.

Τότε ἓνα μίλλι ἀπὸ ζεστὸ θαλασσομύριστο ἀκρογιαλί·
τρία χωράφια προσπερνᾷ κ' ἡ ἀγρέπαυλη προβάλλει·
χτύπημα στὸ παράθυρον· γλίστρημα γλήγορον κι ὀξύ·
τὸ σπίνθημα μᾶς φλόγας μπλέ ἀπ' ἀναμμένο σπίνθηρον,
καὶ μιὰ φωνουλά σιγαλή, τί βγαίνει ἀπὸ χαρὰ καὶ φόβον.
τότε πὰ δυὸ καρδιές χτυποῦν ἢ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη.

(Ἀπόδοση ἀπ τ' Ἀγγλικά)

N. ΒΟΓΙΑΤΖΑΚΗΣ

ΛΟΞΑΣΤΙΚΟ

Ἦ ἀστήρευτε Παλμέ, τῆς Ζωῆς Πλάστη
τὸν ἀκατέργαστον πηλὸν ποὺ ζυμώνεις·
τὴ βουὴ σου σὲ φτερὰ καὶ φύλλα ἀκούω
καὶ μετ' ἐπὶ τὸ πέλαον τῶν στηθῶν ποὺ φουσκώνεις.

Κι ὦ τρικυμία ὑπόκοφον ποὺ βόγγεις
μετ' ἄλλο τῶν Μορφῶν τ' ἀσφυκτικὰ δεσμὰ·
βουερὸς σπᾶς τοὺς φραγμούς σου καταρράχτης
καὶ πλήμμυρα ἀσυγκράτητη κυλᾶς.

Λάμπεις, παφλάζεις, χύνεσαι βουτίζεις
σὲ μυριόγαλους ἤχους μαγικούς·

χίλιες μορφές σάν τόν Πρωτέα ἀλλάξεις
μονοπάτια καί κύκλους καί ρυθμούς.

Στή μέθη τῶν ἀνθῶν καί τῶν ἐντόμων,
στό θρόισμα τῶν δασῶν, στά ζᾶ πού μουγκρίζουν,
μέσ' στά νεφρά τῆς Γῆς, τόν τρικυμό σου
χιλιάδες μῆτρες καί φαλλοὶ ξεχειλίζουν.

Ποῦθ' ἔρχεσαι!... Θεὸς καί παραδέρνεις
σέ γήινα στήθη σκοτεινά.
Θάνατος καί παντώντας σέ κουφάρια
θριαμβικά περνᾶς· πού πᾶς!...

Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

ΟΙ ΝΕΟΙ

Ο ΛΟΧΑΓΟΣ ΓΚΛΑΝ

«Ω, εὐχαριστῶ, Ἐδουάρδα, πού εἶπες μὲ τὰ
χειλὴ σου τόνομά μου, κι ἄς τό'ρες ἔτσι, χω-
ρίς νὰ τὸ προσέξῃς καν».

ΚΝΟΥΤ ΧΑΜΣΟΥΝ («Ο Πάνο»).

Γεμᾶτος παραξενιά καί ἰδιοτροπίες, γεμᾶτος πάθος καί
κρυφὴν ἀγάπη, νὰ ὁ λοχαγὸς Γκλάν μὲ τὸ τουφέκι καί τὸ πι-
στό σκυλί του, τὸν Αἴσωπο, τραβώντας πρὸς τὸ δάσος.

«—Αἴσωπε, φίλε, τέλειωσε τὸ κυνήγι μας στὰ βόρεια μέ-
ρη. Κι οὔτε χαρὲς πού φεύγουν ἄπιαστες θὰ κυνηγήσουμε,
οὔτε κ' ἐλπίδες φερωτές, πιά. Μὲ τὴν οὐρὰ κουλουριαστή στὰ
πόδια κάθισε δῶ, στό βαθουλὸ γρασιδι. Κι ἂν θές, μέτρα τίς
ὥρες πού μᾶς χωρίζουνε ἀπ τὸ ταξίδι μας πρὸς τὸ Νότο».

Τὸ Σίριλουνδ μὲ τὸ λιμάνι—σ' ἀπόσταση φωνῆς. Μὰ ἐκεῖνη
εἶναι μακρὰ, γιατί τ' ἄφτια τῆς σφράγισε τὸ πείσμα.

Σφάζει τὴν καρδιά του ὁ ἔρωτας καί τὴν πνοή του πνίγει
ἢ μελάγχολη ὥρα. Σὰ νὰ κινήθηκε κεῖ κάτω ἡ φτέρη. Ποιὸς
νά'ρχεται; Ὁ Αἴσωπος τινάζεται μὲ μιᾶς στὰ πόδια. Μὰ ὄχι,
κανεὶς δὲν εἶναι.

«—Δὲν εἶναι ἡ Ἐδουάρδα, Αἴσωπε: μᾶς γέλασεν ἡ νο-
σταλγία...»

Καὶ ξαναπέφτουνε μὲς στὴ βαρειά ἡσυχία.

Στὸν οὐρανὸ ὑψώνει τὴν ὠχροκίτρινη, θυσανωτὴν ἀψίδα
του τὸ βόρειο σέλας. Σὲ λίγο τοὺς παίρνει ὁ δρόμος πίσω,
γιὰ τὸ καλύβι τοῦ μώλου.

Κάθε του βῆμα ξυπνᾷ καί διώχνει ξαφνισμένες τίς ἀνα-
μνήσεις: μὰ ἐκδρομή τους στὸ νησί· τὸ παραμῦθι τοῦ Διδε-
ρίκου καί τῆς Ἰζελίνας· ἡ Εὔα, ὁ Μάικ, τῆς Ἐδουάρδας ὁ βα-
ρῶνος...

«—Αὐτὰ τὰ δυὸ ἀγάπησα: ἓνα γλυκὸ ὄνειρο καί ἐκεῖνη·
μὰ πιὸ πολὺ ἐκεῖνη. Ὅμως γιατί αὐτὸ π' ἀγάπησα μοῦ ξέ-
φυγε ἀπ τὸ στόμα;...» σιγομουρμούριζεν ὁ λοχαγὸς μὲ μῖσος.

Φθάσανε στὸ καλύβι. Ξάφνον θυμάται πὼς ὑποσχέθηκε
νὰ τῆς χαρίσῃ τὸν Αἴσωπο. Αἶ, φτωχὲ φίλε! Ἀκούμπησε τὸ
τουφέκι νευρικά στοῦ σκύλου τὸ κεφάλι καί τὸν σκοτώνει.

Τὴν ἄλλη μέρα ἡ Ἐδουάρδα, πέρα στὸ Σίριλουνδ, παίρνει
τὸ δῶρο του—τὸ πτόμα τοῦ σκυλιῦ.

Δαγκώθηκεν, ὀλόχλωμη, ἡ Ἐδουάρδα ὅταν τὸ φέρανε.

—Αἶ, λοχαγὲ Γκλάν! Κεῖ κάτω σιὸ Νοτιὰ πού φεύγεις
δὲν θά'χῃ ἢ μοῖρα σου τέλος καλό...

ΚΩΣΤΑΣ ΧΡ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΤΗΣ

... Πᾶν οἱ χαρὲς τὸ παραμιλητό,
πηδήματα, ποιήματα ὡς τ' ἀστέρια·
σὰν ξένα κι ἀνεξήγητα κοιτῶ
ἐμπρὸς μου νὰ περνοῦν τώρα τὰ ταίρια.

Θὰ χάσω τὰ βουνὰ καί τῆς χλωρῆς,
τέτοιον καιρὸ, τῆς γῆς τὴν πρασινάδα·
φύλλα, χορτάρια, χόματα χωρὶς
ἐκεῖνη, θὰ ἔταν σάμπως νὰ μὴν τὰ ἔδα.

Φύλαγα και μιὰ πέτρινη καρδιά,
μιὰ τρόπο νὰ τὴ δώσω δὲν ἐβρῆκα·
— τὴν εἶχα φέρει ἀπὸ τὴν ἀμμουδιά
καὶ ἀληθινὴ μοῦ φαίνονταν ἀντίκα...

Τ' ἀφήνω τὸ τραγούδι αὐτὸ μισό,
τώρα πού ἡ ἔμπνευσί μου ἔχει πετάξει·
καὶ ποῦ καιρὸς ἀφοῦ οὔτε τὴ μισῶ,
νὰ βάνω τὰ τετράστιχα μὲ τάξη!

* Ἀθήνα

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Τὰ πάντ' ἀφανιστήκανε τριγύρω μου,
στ' ἀδιάλυτο σκοτάδι πού μὲ ζώνει,
καὶ νικημέν' οἱ πόθοι μου λυγίστηκαν
— γυμνὰ κλαδιὰ πού γέρνουν ἀπ τὸ χιόνι.

Νωθρὴ κυλάει μυλόπετρα κ' ἡ σκέψη μου
καὶ σφίγγετ' ἡ καρδιά πτὴν ἀγωνία·
καθὼς θωρῶ στάπὸνηρο χαμόγελο
τάγνοῦ μωροῦ γιὰ τὴ ζωὴ εἰρωνεία!

Μαυροντυμένες γριῆς πού σκεύρωσαν
χωρὶς καμμιά ἀλλαγὴ νὰ περιμένουν,
περνοῦν κ' ἐμένα—Θέ μου!—τῶρ' ἀγλύκαντες,
δίχως σκοπὸν οἱ μέρες πού μοῦ μένουν.

Ἐγερὴ πέφτ' ἡ νυχτιὰ τριγύρω μου ἀναστρεφῶ
στὸ λύχνο μου δὲ βρῖσκω κόμπο λάδι·
καὶ μιὰ φωνὴ γροικῶ στριγγή, πρωτάκουστη,
σὰ μοιρολόγ' ἢ κάλεσμ' ἀπ τὸν Ἄδη...

Λιτόχωρο

ΧΑΡΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

[Ὁ *Rusen Esref* εἶναι ἓνας ἀπ τοὺς διαλεχτότερους σύγχρονους Τούρκους λογοτέχνες. Γεννήθηκε στὴν Πόλη στὰ 1892 ἀπὸ πατέρα στρατιωτικὸ γιατρό. Τὴν μέση ἐκπαίδευσή του τὴν ἔκαμε στὸ Λύκειο τοῦ Γαλατᾶ-Σεράϊ καὶ τὴν ἀνώτερη στὴ φιλοσοφικὴ σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐκαμε πολλὰ χρόνια τὸν καθηγητὴ καὶ ἀπὸ τρία τώρα χρόνια πολιτεύεται. Σήμερα εἶναι βουλευτὴς. Στὰ γράμματα πρωτοπαρουσιάστηκε μὲ μιὰ μακρὰ σειρά συνομιλιῶν του μὲ τοὺς κυριότερους ἐκπροσώπους τῆς Τούρκικης Λογοτεχνίας, στὴν ἐφημερίδα τῆς πόλης « Βακίτ ». Τὶς συνομιλίες του αὐτές, πού ἦσαν γραμμένες μ' ἓνα ἔξαιρετικὰ ἰδιόρρυθμο λογοτεχνικὸ ὕφος καὶ ὄχι μὲ φωνογραφικὴ, ὅπως συνήθως, ἀπόδοση, τίς συγκέντρωσε σ' ἓνα βιβλίον τοῦ τὸ « *Diyorlar ki . . .* » (Ὁμιλοῦν . . .) πού ἔκανε μὲ τὴν ἔκδοσή τους μεγάλη αἴσθησι.

Ἀργότερα ἐξέδωκε δυὸ ἀκόμη βιβλία μοναδικὰ στὸ εἶδος τους. Τὸ πρῶτο εἶναι τὰ « Ἀπομνημονεύματα γιὰ τὸν ποιητὴ Τεφίκ Φικρέτ » καὶ τὸ δεύτερο « Οἱ σκέψεις τοῦ Μουσταφᾶ Κεμάλ » πού τίς συγκέντρωσε ἀπὸ προσωπικὲς συνομιλίες του μὲ τὸν Κεμάλ. Τὸ τελευταῖον αὐτὸ βιβλίον τοῦ ἔχει μεταφραστὴ σ' ὅλες τίς εὐρωπαϊκὰς σχεδὸν γλώσσας.

Ὁ Ρουσὲν Ἐσρέφ εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πρωτοπόρους τῆς γλωσσικῆς καὶ γραφικῆς ἐπανάστασης στὴν Τουρκία. Ὡς δημοσιογράφος ἔχει γράψει ἄπειρα ἄρθρα γιὰ τὴν ἐπιβολὴ τῆς γλωσσικῆς μεταρρυθμίσεως, πού τελικὰ πέτυχε μὲ τὴν καθιέρωση τῶν λατινικῶν χαρακτήρων στὴ γραφὴ. Ὁ Ρουσὲν Ἐσρέφ πρῶτος μεταξὺ τῶν ἄλλων τούρκων δημοσιογράφων ἔγραψε καὶ ἐπέβαλε τὴν *καθαρή* τούρκικη γλῶσσα, τὴν ἀπαλλαγμένη ἀπ τοὺς ἀραβικοὺς καὶ περσικοὺς ὄρους. Γι' αὐτὸ ἡ φιλολογικὴ ἀξία του εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερη.

Σήμερα ἐξακολουθεῖ νὰ γράφει στὶς καλύτερες τουρκικὲς ἐφημερίδες ἄρθρα καὶ εἶναι τακτικὸς φιλολογικὸς συνεργάτης τῆς μεγαλύτερης τουρκικῆς ἐφημερίδας « Μιλλιέτ ». Ὁ Ρ. Ἐσρέφ, ἔξω ἀπ τὴν ἄλλη φιλολογικὴ δουλειά του ἔχει γράψει καὶ μιὰ θαυμασιὰ σειρά μελετῶν γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη ἐπὶ Σουλτανοκρατίας.

Ἀκόμη ἔχει ἀξιομνημόνευτη μεταφραστικὴ δουλειά. Ἐχει ἀποδόσει στὰ τούρκικα μὲ μοναδικὴν ἐπιτυχία τὰ « Παραμῦθια » τοῦ Ἀντερσεν τὰ « Βουκολικά » τοῦ Βιργιλίου, τὸν « Πάτερ Σέργιο » τοῦ Τολστόη καὶ τὸν « Κονοβολῶφ » τοῦ Γκόρκυ.

Τὰ δυὸ τελευταῖα τοῦ βιβλίου εἶναι τὸ « *Anafartalar Kumandanı ile mülakat* » καὶ τὸ « *Damla - Damla* » (Σταγόνα σὲ Σταγόνα) ἀπ τὸ ὁποῖο μεταφέρω στὰ ἑλληνικὰ μερικὰ λυρικά κομμάτια του παρακάτω.

Τὸ βιβλίον τοῦ αὐτοῦ βγήκε σὲ δευτέρη ἔκδοσι τὸ 1930, κυκλοφόρησε πολὺ καὶ μεταφράστηκε τὸν ἴδιον χρόνον στὰ Γαλλικά.

Στη λυρικήν αὐτὴν συλλογὴν τοῦ βρίσκει κανεὶς ὡραιότατα κομμάτια ὅπου μιλά μ' ἓνα περίεργον νεορομαντικὸν τρόπον γιὰ τὸν Ἔρωτα.]

ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΧΑΝΝΟΥΣΗΣ

ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΣΤΑΓΟΝΑ ΣΕ ΣΤΑΓΟΝΑ

(ΛΥΡΙΚΕΣ ΠΡΟΖΕΣ)

Τοῦ Τούρκου ποιητῆ ΡΟΥΣΕΝ ΕΣΡΕΦ

[Κομμάτια ἀπὸ τὸ τελευταῖον τυπωμένο βιβλίον τοῦ ποῦ σχολιάστηκε πλατεῖα ἀπὸ τὸν εὐρωπαϊκὸν τύπον.]

Μέσα στὴ σὺθαμπὴν ἀπεραντοσύνην τῆς ψυχῆς μου, ἀργὰ ὑψώνονται καὶ ῥάθυμα κάποιες γυναικεῖες σιλουέττες κεφαλιῶν, διάφορες-διάφορες, ὅμοιες μὲ φωνὰς παλαβῶν, ὅμοιες μὲ τσιριχτὰ ἀνθρώπων ποῦ τοὺς καίει ὁ πόθος.

Ἄνεβαίνουν, ξαπλώνονται, ἀραιώνουν καὶ στερνὰ χάνονται. Ὡ. πειρασμέ, πᾶψε, πᾶψε νὰ μὲ τριγυρνᾷς... Ποιὸς εἶσαι σύ; Ὡ! Νὰ μποροῦσα νὰ σᾶς εἶχα μέσα μου μ' ἓνα μου κίνημα, μὲ μιὰ χειρονομία μου...

Ἄγναντεύω πάντα τὸ ἀλαργινὸ αὐτὸ διάστημα ποῦ μοῦ χωρίζει αὐτὰ τὰ ριγμένα στὴν πλάτη μαλλιὰ, αὐτὰ τὰ θλιμμένα μεγάλα μάτια, ἀπὸ τὰ τεντωμένα χέρια μου, ἀπὸ τὰ διψασμένα χεῖλη μου.

Διάστημα ἄφταστο σὰν τὰ χρόνια, βαθὺ σὰν τοὺς κακοὺς γκρεμούςς.

Ἄν τολμοῦσα νὰ τὸ ξεπεράσω δὲ θὰ μοῦ ἔφτανε οὔτε ὀλόκληρη ἢ ζωὴ μου.

Καὶ μέσα στὴ σὺθαμπὴν ἀπεραντοσύνην τῆς ψυχῆς μου ἢ γυναικεῖες σιλουέττες τῶν κεφαλιῶν, διάφορες, ποικίλες, φωτεινές, ἀνεβαίνουνε σὰν τρελλὰς φωνές, σὰ τσιριχτὰ ἀνθρώπων μεθυσμένων ἀπὸ τὸν πόνον τοῦ πόθου, στριφογυρνᾶνε, καὶ ἀπλώνονται κατόπι ἀνάριες καὶ ἀπαλώτατες γιὰ νὰ χαθοῦνε...

II

Ἄγάπη ὁμορφότητι. Προσπέρασες περήφανα, ἀφήνοντάς μου μιὰ πληγὴν στὴν καρδιά, κ' ἔμοιαζες ἀγέρωχη κ' εἶχες ἐγωισμό, κ' ἦσαν βέβαιη πὼς σοῦ ἀνῆκε αἰώνια ὅ,τι στὸν κόσμον ὁμορφοῦ ὑπάρχει. Πλάστηκες ἄσχημα. Ὅμως πόσο συχωρεμένη θὰ ἔπρεπε νὰ ἔσουνα. Σὲ λυπᾶμαι, ἀντὶς αὐτὸ νὰ τὸ κάνης ἐσὺ γιὰ μένα.

Εἶσαι τὸ ξέγνοιαστο ἀηδονάκι ποῦ ξεχύνει τραγούδια στὸν κάμπο δίχως νὰ σκεφτῆ πὼς ἢ ἡχῶ θὰ τὰ σκορπᾷ μιὰ ἴσως καὶ μόνη ἀνοιξη. Τὴν ἄλλη, κάποιον ἄλλο θὰ ἔναι στὸν τόπον τοῦ, στὸν τόπον σου...

III

Ἔλα, καὶ ἀφοῦ ὁ καιρὸς μᾶς ἀνῆκε ἄς μοιάζωμε τίς σφιχτόπλεχτες πλεξοῦδες τῶν μαλλιῶν σου στὸ ἀγαπιαρικό ἀγκάλιασμά μας.

Ἀὔριο θὰ ἄμαστε δυὸ παραπεταμένοι, ἀνατριχιαστικοὶ στὴν ὄψη σκελετοί. Ἐνα χῶμα θὰ μᾶς χωρίζη κ' ἓνα θὰ μᾶς ἐνώνη πάλι, γιὰτὶ ἢ γῆ εἶναι οἱ πρῶτες ὕλες μας, τὰ πρῶτα συστατικά τοῦ σαρκίου μας.

Ἔλα, καὶ αὔριο θὰ ἄμαστε καπνὸς—μιὰ σκόνη τὰ δυὸ σώματά μας, σ' ἓνα γιαπωνέζικο βάζο.

Ἔλα νὰ πλανηθοῦμε κάποιον ἄσπρο πρωὶ μὲς στοὺς παλιοὺς μπακτσέδες τοῦ ἔρωτα.

Νὰ σοῦ κόψω καὶ νὰ σοῦ στολίσω τὰ πολλὰ μαλλιὰ μὲ τίς ὀνομαστὲς ἀγριοβιολέττες τοῦ Μεζοῦν, ποῦ ἔχουν ἀκούσει, —θὰ τὸν ξέρης—τὸν πόνον καὶ τὴν δυστυχία μου.

Νὰ δῆς τοὺς γυρτοὺς νάρκισσους τοῦ Φουζουλῆ πῶχον τὸ τρελλὸ παιγνίδισμα τῶν κυμάτων.

Ἔλα νὰ σεργιανίσουμε τὴν ἔφοδον τῆς Ἄνοιξης μὲς στοὺς ἀπέραντους μπακτσέδες τοῦ Διόνυσου. Νὰ σοῦ κρεμάσω δροσόλουστα ζουμπούλια στὰ μυρωμένα σου μαλλιὰ καὶ νὰ βαστάξω γιὰ μένα κείνα ποῦ θὰ πετᾷς...

Ἔλα λοιπὸν στοὺς κάμπους ποῦ ὀργιάζει ἢ βλάστηση τῶν λαλέδων τοῦ Νεδίμ.

Νερά γάργαρα, ἀηδόνια, δεντρά, ρομαντισμοί, λυρικότητες, ὅλα γιὰ σένα γίνηκαν ἀπ τὸν Ἄνδρα...

Ἔλα λαχταροῦν τὴ μεγαλόπρεπη λίμνη σου, ἀκόμα καὶ τὰ περὶ φανα γιασεμιὰ ποὺ σκαρφαλώνουν πάνω στοὺς βασιλικοὺς τοίχους.

Μὰ πρόσεξες πὼς ὅλα σκύβουν στὸ διάβα σου, λαχταρώντας νὰ χαϊδέψουν τὰ λευκότερα πόδια σου; Δὲν προσέχεις τίποτα. Γιατί; Ὅμως ἔλα νὰ σοῦ φέρω ἐκεῖ ὅπου ὅλα μιλοῦν γι' ἀγάπη στοὺς μπαχτσέδες τοῦ Γκαλίπ, π' ἀστράφτει ἡ γλῶσσός τους σὰν ἀναλυτὸ ἀσῆμι στὸν ἥλιο.

Ἴσως ἐκεῖ νὰ γίνης λιγώτερο ἀδιάφορη. Ἴσως καὶ νὰ μάθης πὼς ἡ ζωὴ εἶνε μικρὴ, τοσοῦτοι καὶ πὼς ὅποιος δὲν ἀγαπᾷ σπαταλᾷ τὰ ἄδικα τῆ ζωῆ καὶ κάνει τὴ μεγαλύτερη ἀντίκρου στὸ Θεὸ ἁμαρτία...

Ἀθήνα

Ἀπόδοση ἀπ τὸ τουρκικὸ ΜΙΧ. ΧΑΝΝΟΥΣΗ

Ἡ ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΔΟΝ ΚΙΧΩΤΗ

Ἔλα καλέ μου, Σάντσο,
πέραν τὸ χρυσὸ γάντζο
στ' ἀλόγου τὶς μασέλλες.
Βάλε καὶ πλούσιες σέλλες
νὰ πᾶμε πὺρ μακρὰ,
πέρα πρὸς τὴ Σεβίλλια
στὰ ῥόδα καὶ στὰ χαμομήλια
ποὺ κλειοῦνε τὴ χαρὰ κλειδιά βαριά.
Τοῦ ὄνειρου μας τὸ τέλμα
μὲ πνίγει, καὶ τὸ πέλμα
τῆς πλήξης μὲ πατεῖ,
ὦ, μὲς στῆς χίμαιρας ταῦτι
πᾶμε τὰ μυστικά νὰ ψιθυρίσω!
Δὲ θὰ γυρίσω:
Μὲ ἀνοίγουν τῆς χαρᾶς οἱ ὠκεανοὶ
τὸ βάθος τους τ' ὄλο γαλάζο,

καὶ τὴ θωριά τους τὴν ἀγνή
μοῦ τὴν προσφέρουν σὰν ἀνθὸ στὸ βάζο.
Πᾶμε μακρὰ, οἱ ἱππότες
θὰ ῥοθῆ καιρὸς σὰν τότες
τὸ δίκιο τους νὰ βροῦν.
Ἔλα, μακρὰ μᾶς καρτεροῦν
μετέωρες οἱ ἀψίδες τοῦ θριάμβου...
Μὴ σκιάζεσαι οὔτε τὸ βαρὺ
τῆς μοναξιᾶς μας κρῖο καὶ κρῦο!
Καὶ σήκω τῆς ἐμπνεύσεως τὸ σπαθὶ
νὰ κόψουμε τὴ χίμαιρα στὰ δύο!

Τρίκαλα

ΝΙΚΟΣ Δ. ΠΑΠΠΑΣ

Ἡ ΜΗΤΕΡΑ ΤΟΥ ΑΝΑΠΗΡΟΥ

—Γιέ μου σὲ ξεπροβόδισα μὲ κλάματα
στὸν πόλεμο ἢ φτωχὴ γιὰ νὰ σὲ στείλω
μακριὰ ἀπ τὰ ρρωστημένα μου γεράματα
ποὺ σ' εἶχανε καμάρι τους καὶ στῦλο.

Γιὰ τὴν πατρίδα «μὰνα σου τὴ δευτέρα»
ὡς φεύγοντας ἐπικροταγοῦδουσες
γιὰ νὰ τὴν κάμης πλούσια ἐσὺ καὶ λεύτερη
μὴ δύστηχῆ μαννούλα ἐπαραιοῦσες.

Καὶ ξέφυγες παιδί γλυκό μου, ἀόμματο
τοῦ πόλεμου τάρπαχτη μακελλάρη,
χωρὶς νά'χης ψωμοῦ ἓνα ξεροκόμματο
μέσα στὸ τρυπημένο σου ταγάρι.

Κ' ἐγὼ, ἡ γιὰ σου μάννα, παλληκάρι μου
ποῦ ἔχιζα μὲ τὰ νιάτα σου παλάτια,
τώρα ἀδικοθερισμένο ἀνθοκλωνάρι μου,
νὰ σὸδηγῶ ζητιᾶνο, χωρὶς μάτια...

Σύρος, 1931

ΡΙΤΑ Ν. ΜΠΟΥΜΗ

Η ΝΑΥΣΙΚΑ, Η ΝΑΥΣΙΚΑ!

(Διήγημα)

«Αλλά τὰ μάτια τοῦ λαγοῦ
κι ἄλλα τῆς κουκουβάγιας».

(Γ. Σουρῆς)

Χωρίς νὰ καταλάβῃ βγῆκεν ἔξω ἀπ τὸ χωριό, τὴ Μαμου-
τζήδα. Ἕνας τόπος σιωπηλὸς κ' ἐρημικὸς κι ὠραῖος. Σπίτι
κανένα. Μιά χαράδρα. Λόφος. Μιά πέτρα μεγάλη. Κι ἀπάνου
τῆς αὐτὸς ἀνάλυφρος σὰ χελιδόνι στέκεται. Κάτου ἐκεῖ ἓνα πο-
ταμάκι τεμπέλικο σιγοκυλάει. Πόσο εἶναι ὁμορφα ἐδῶ!

Στάθηκε νὰ δῆ σὰ νὰ ὑπάκουε σὲ κυριαρχικὴ, μυστηριώ-
δικη προσταγή.

Εἶναι κάποια τοπία πὸν σὲ κοιτάζουν μὲ χίλια μύρια μά-
τια, μάτια παγίδες, πὸν σαγινεύουν, πὸν σταματοῦν τὸ βῆμα
σου ἐνῶ ἀνύποπτα βυθίζεις κι αἰχμαλωτίζουν ὅλες σου τὶς αἰ-
σθήσεις. Μόλις τάντικρύξεις ἀρχίζει σου σὰν ἓνα ἔντονο γαργά-
λισμα, μιὰ τσουχτερὴ δίψα νὰ τὰπολαύσης. Καὶ τοῦτο τὸ αἶσθη-
μα τόσο σὲ κυριεύει, πὸν κάθε ἄλλο ἀπ τὴν ψυχὴ σου σβήνει.
Εἶναι κάποια τοπία—Κίρκες τέτοια.

Ἦταν λὲς μεθυσμένος ὁ Μιστόκλης ὁ δάσκαλος ἀπὸ ἓνα
ἄγνωστο πιοτὸ ἢ ἀπὸ μύρα. Κάποτε κάθησε στὴν πλαγιά σὰν ἀπο-
καμωμένος ἀπὸ τὴ δύναμη πού 'βαλε γιὰ νὰ αἰσθανθῆ. Ἕνα
γλυκὸ ἀεράκι φυσοῦσε καὶ τοῦ χάιδεψε μὲ λαγνεῖα τὰ μάγουλα
καὶ τον ἐρέθισε καὶ τοῦ 'φερεν τὴν ὄρεξη ν' ἀπολαύσῃ κάτι, πὸν
ἦταν γύρω του παντοῦ μὰ δὲ ἦταν πουθενά. Ὀνειρευόνταν ξύ-
πνιος ὄνειρα πόθων. Κ' εἶχε τὰ μάτια ἀνοιχτά, ἐκστατικά, πλα-
νεμένα, σὰ γύφτος μπροστὰ σὲ πριγκιπέσσα πὸν χαμογελάει. . .

Στὸ ποτάμι ἐκεῖ κάτου μιὰ κοπέλλα ἔπλενε ροῦχα. Σηκω-
νόταν ὄρθια κ' ἔπειτα ἔσκυβε πάλι καὶ χτυποῦσε μὲ τὸ μεγάλο
ξύλινο κόπανο τὰ ροῦχα. Ὀλότελα μόνη ἦτανε κι ἀπορροφημέ-
νη στὴ δουλειά της. Μποροῦσε πολὺ καλὰ νὰ δῆς τί κάνει καὶ
πῶς εἶναι, γιὰτὶ δὲ φυλαγόταν, δὲν εἶχε φόβους κ' ἐπιφυλάξεις...

Καθὼς ἔσκυβε καὶ σηκωνόταν ρυθμικά, τὰ περιστεράκια τοῦ
στήθους τῆς γλυστροῦσαν, ξέβγαιναν ἀπὸ τὸ φόρεμα καὶ μὲ τὰ
ράμφη ροφοῦσαν δροσιὰ καὶ πάλι κρύβονταν στὴ φωλιά τους.
Ὁμορφα ἀγνὰ παιχνίδια περιστεριῶν! Ὁμορφα ἀγνὴ παρθέ-
να! . . .

Ψηλὰ ἀπὸ τὸ λόφο κεῖ περνάει ἓνα τσομπανόπουλο. Τὴν
κοιτάει καὶ λαχταροῦσε καὶ φωνάζει :

—Βαρβάρα!

Στὸ κενὸ ἀντηχοῦν λὲς μεγεθυμένες οἱ τρεῖς συλλαβές. Κ'
ἔτσι γλυκὰ καὶ καθαρὰ σὰ νὰ ἔκρουσε κανεὶς μὲ τὸ δείκτη τρεῖς
φορὲς στὸ πελώριο κρυστάλλινο ποτήρι τούρανου

—Βάρ-βάρ-ρά!

Ἡ κόρη ἀκούοντας αἰσθάνεται πυκνὴ δροσιὰ νὰ πέφτῃ ἀ-
πάνου τῆς καὶ ροφίει μὲ ὄλο τῆς τὸ εἶναι τοὺς ἤχους τῆς ἀν-
δρικήσ φωνῆς. Τὴ ζαλίζει κάπως τοῦτο τὸ πιοτί. Ἄνυσαίνει
βαθιὰ κ' ἔπειτα ἀρχινάει νὰ χτυπᾷ πολὺ δυνατὰ μὲ τὸν κόπανο
τὴ λευκὴ πλάτη τῶν ρούχων. Μήπως ξαίρει τί κάνει πιά;

Κολυμπάει σὲ μιὰν ἀπροσδιόριστη κατάσταση. Αἰσθήσεως
ἢ ὄνειρου; Παράξενες στιγμές, στίς ὁποῖες ἐμβιώνει τὸ ἀπίθανο.
Τάγορι—ἔτσι σκέπτεται—θὰ 'ρθῆ τὸ βριδὺν σὰν ὄνειρο στὴν
ἀγκαλιά της. Θὰ τὰγκαλιάσῃ, θὰ τὸ κρατᾷ σφιχτὰ ὡς τὸ πρωί...
Θὰ τὸ φιλή καὶ θ' ἀδειάζῃ τὴν ὑπαρξὴ τῆς στὴ δική του :
θὰ λιποθυμᾷ. . . Ὡστόσο κανενὸς δὲ θὰ πῆ πῶς ξύπνησε ἀγ-
καλιάζοντας τὸ μαξιλάρι, τὸ ἀθῶο γλυκὸ πουτανάκι. . .

Καὶ τὴν ἀπαντάει στὴ φωνὴ πολὺ χαρακτηριστικὰ θυμωμένη:

—Νὰ σκάσης, Παναγιώτη, νὰ σκάσης!

Ὁ Παναγιώτης γελάει σὰ νὰ τὸν γαργάλισαν καὶ προχω-
ρεῖ καὶ πάει.

Καὶ ὁ Μιστόκλης πὰ νὰ σκάσῃ. Δὲν κατορθώνει ἀκόμα νὰ
μπανίσῃ τὴν κοπέλλα. Ἐκτὸς ἂν εἶναι κείνη κεῖ κάτου. Ναι,
ὅλα πείθουν πῶς εἶναι κείνη, πῶς λέγεται κείνη Βαρβάρα (κ'
ἐγὼ κάποτε πείσθηκα ἀπὸ μέσα μου πῶς κάποιος ἄγνωστὸς
μου λεγόταν Θανάσης).

Κοιτάζει ὁ Μιστόκλης ὁ δάσκαλος τὴν κοπέλλα πὸν ἀνί-
δη ἐξακολουθεῖ νὰ πλένῃ. Φαιδρύνεται ἡ ψυχὴ του ἢ καπερῆ.
Πάνου σὲ τοῦτο τὸ ἀντίκρουσμα λησμονιέται καὶ βυθίζεται καὶ
χάνεται. . . Τὰ μάτια του εἶναι κίτρινα πιά. Μέσα κεῖ στίς

σελίδες τοῦ Ὅμηρου μιά γλυκεῖα μορφή . . . Δουλεύει ὁ πλάνος
λογισμός. Βλέπουν τὰ μάτια τῆς ψυχῆς... Βουβή κυλάει ἡ ὦρα...

Ἔταν ξαφνικά, στὰ καλὰ καθούμενα, ξεφωνίζει

—Ἡ Ναυσικᾶ, ἡ Ναυσικᾶ!

Πὰ νὰ πῆ ἐκείνη κεῖ κάτου ἡ Μαμουτσηδιανὴ παρθένα
πρέπει νὰ ἴναι ἡ Ναυσικᾶ, ἀφοῦ πλένει ροῦχα στὸ ποτάμι . . .

Μόλις γιὰ λίγα λεπτά, γιὰ λίγα μόλις λεπτά μπόρεσε νὰ
σκιρτήση του τὸ ἔνστιχτο στὸ ἀντίκρουσμα τοῦ γυμνοῦ στήθους
τοῦ κοριτσιοῦ καὶ σβήστηκε ἀπότομα σὰ αἶδερο μὲς στὸ νερό

—Ἡ Ναυσικᾶ, ἡ Ναυσικᾶ!

Καμμιά ἀπάντηση.

Μόνο κάτι γελοῖα : **ἀά—άαα**, κατακυκλοῦν στὸν ἀέρα σὰν
παλιάτσοι πολύχρωμοι ποὺ κάνουν τοῦμπες.

ΟΙ ΝΕΟΙ

ΣΟΝΕΤΤΟ ΜΕ ΑΠΩΤΕΡΟ ΣΚΟΠΟ

Ξεχάσαμε τὶς παλιὲς μελωδίες
τὰ ρομάντζα, τὰ κίδρα τοῦ *Watteau*,
τὶς ψεύτικες χλωμὲς μελαγχολίες,
τὸ φεγγάρι ποὺ παίζει τὸ κρυφτό.

Ἡλιόφεγγα καὶ ξαστεριὲς τὴν ἴδια
δὲν ἔχουνε γιὰ μᾶς πειὰ σημασία.
Ξεχάσαμε γιὰ πάντα τὰ ταξίδια
Κι ὄλους ταὺς πύργους μας, στὴν Ἰσπανία.

Τὸνεῖρου πεφρονητές, καρτέρι
δὲν στήνουμε στὸ χρόνο. Πρωτοπόροι
γαῦροι κι ἀκλόνητοι, μὲ τὸ ἓνα χέρι

ὀλάνοιχτο—στὸν οὐρονὸ καὶ τᾶστρα
στραμμένο—προχωροῦμε. Σβήνει ἡ κόρη
ποῦ φύτευε βασιλικὸ στὴν γλάστρα.

ΑΛΚΓΙΑΝ

ΟΙ ΝΕΟΙ

ΜΗ ΚΛΑΙΣ

Μὴ κλαῖς καλή μου ἂν σ' ἀφηκα κι ἂν ἀγαπῶ μιὰν ἄλλη
μὴν καταριέσαι, μὴ ζητᾷς, κακὸ στὸ χωρισμὸ
Ἄγάπη θὰ ἴγης δευτέρη θὰ ποῦν τραγούδια κι ἄλλοι
καὶ χεῖλη θὰ ἴβρης πρόθυμα νὰ σβήσουν τὸν καημό.

Ἔ μὴν ἀφήνεις μέσα σου τοῦ βίου τᾶγρια πάθη
κι οὔτε τὸ πείσμα πικραμὸ ν' ἀπλώνη στὴν καρδιά.
Μὴ μὲ μισεῖς γιὰτ' ὁ καιρὸς κι ἄλλες ἀγάπες πλάθει
κι ἄλλες χαρές, ποὺ σβήνουνε στῶν πόθων τὴ βραδυά.

Ν. ΤΖΟΥΡΟΣ

ΟΙ ΝΕΟΙ

ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ ΣΤΟΝ ΚΡΙΝΟ

Κρῖνε πανεῖοσμε, ἄκουσε τὸν ἴστερνό μου πόθο.
Σένα ποὺ τόσο ἀγάπησα λουλοῦδι διαίλεχτό
καὶ μὲ τραγοῦδι στέφανο ποὺ μόνο ἐγὼ σοῦ κλώθω
καὶ τὸ περνῶ στῆς ρίζας σου τὸν τόπο φυλαχτό

ὅταν πεθάνω μιὰν αὐγὴ τῆς Ἄνοιξης ἢ δεῖλι
θέλω οἱ καμπάνες νὰ κροτοῦν, πουλιά νὰ τραγουδοῦν
καὶ γύρω στὸ κρεββάτι μου θέλω νὰ ἴναι οἱ φίλοι
νὰ πίνουν καὶ νὰ κλαίγουνε καὶ νὰ χοροπηδοῦν

κ' ἐσὺ μέσα στὴν κάμαρη πανώρια λαμπάδα
νὰ στέκης μεγαλόπρεπος, γλυκὰ μυριστικὸς
κι ἀπάνω μου τὰ φύλλα σου ν' ἀπλώνης, ὦ φρεσκάδα!
σὰν ἓνα χέρι θείνο, δροσὸς παρθενικὸς.

Καβάλλα

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΖΟΒΑΡΑΣ

ΝΕΓΡΙΚΙΕΣ ΜΕΛΩΔΙΕΣ

Είναι κάποιες μελωδίες, γλυκειές και θλιμμένες, που βγαίνουν αδόλα απ' τὰ κατάβραθα τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Οἱ μελωδίες αὐτὲς ἀπηχοῦν τόσο βιχθιά στὸν ἐσωτερικό μας κόσμο, πὸν σὰν τὶς ἀκούσουμε γιὰ μιὰ φορά, τὶς κλείνουμε γιὰ πάντα στὴν ψυχὴ μας καὶ δὲν τὶς λησμονοῦμε ποτὲ πειά.

Τέτοιες εἶνε κι οἱ μελωδίες τῶν νέγων τῆς Ἀμερικῆς. Γλυκειές, ἤρεμες, θλιμμένες, σχεδὸν μονότονες. Μὰ μέσα στὴν ἡρεμικὴ μονοτονία τους κλείνουν ὅλη τὴν πίκρα τὴν φαρμακωμένη, ὅλο τὸ βαθὺ παράπνο καὶ τὸν ἀπεριόριστο πόνο τῶν πονεμένων νέγκρικων ψυχῶν. Μὲς στ' ἄθλια βασανισμένα κορμιά των κρύβεται μιὰ ψυχὴ τρυφερή, αἰσθηματικὴ, γεμάτη χριστιανικὴ καλωσύνη, πὸν σχεδὸν ὅλοι τὴν παραγνωρίζουν. Εἶναι οἱ δοῦλοι, τὰ «πράματα», πὸν τὰ πωλοῦν καὶ τὰ γοράζουν ἀναίσθητα οἱ συνάνθρωποί τους. Ἡ ψυχὴ ὑποφέρει μαρτυρικά, βογγᾷ κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῆς φριχτῆς δουλείας. Δὲν τῆς μένει ἄλλος τρόπος νὰ παραιοπονηθῆ, νὰ στενάξῃ, νὰ ἐκδηλώσῃ στὴν ὑπαρξή της, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ τραγοῦδι. Τὸ μονότονο λυπηρὸ τραγοῦδι, πὸν πηγάζει ἀπ' τὰ βάθη της κι ἀνακουφιστικὰ κι αὐθόρητα ἀνεβαίνει στὰ πολυπικραμμένα χεῖλη...

Τοὺς ἴχους τοὺς μακρόσυρτους καὶ θλιβεροὺς, συνοδεύει μιὰ ποίηση ἀπλή, κάπως πρωτόγονη μὰ ἐκφραστικὰ καὶ βαθυστόχαστη, σὲ παρεφθαρμένη Ἀγγλικὴ γλῶσσα. Μὲς στ' ἀπλᾶ αὐτὰ τραγοῦδια μένει ἀθάνατα καθρεφτισμένη ἡ ζωὴ τῆς βασανισμένης νέγκρικης φυλῆς. Κ' εἶν' ἡ ζωὴ αὐτὴ χωρὶς ἐλπίδα καὶ παρηγοριὰ ἕνας ἀδιάκοπος μόχθος, πὸν ἀρχίζει ἀπὸ τὰ παιδικὰ χρόνια, γιὰ νὰ τελειώσῃ μόνο μὲ τὸ θάνατο.

Τὴν τυραννία αὐτὴν τὴν ὑποφέρει ὁ νέγρος μ' ἐγκαρτέρηση θανμάσια ἡρωϊκῆ.

Τὴν προσδοκία μιᾶς εὐτυχίας μονάχη κλείνει λαχταριστὰ μέσα της ἡ Χριστιανικὴ ψυχὴ του : τῆς εὐτυχίας τοῦ θανάτου, πὸν εἶν' ἡ αἰώνια ἀνάπαυση σιμὰ στὸν Σωτῆρα.

Τὸν πόθο του αὐτὸ τὸν τραγοῦδει σ' ἕνα συγκινητικὸ γνωστὸ ὕμνο. Πιρακαλεῖ μὲ θεομόλογα, νὰ ἐρθῇ γρήγορα καὶ σ'

αὐτὸν τὸ «γλυκὸ ἄρμα τοῦ θανάτου» πὸν τὸ ὀδηγεῖ ὁ λυτρωτῆς ἄγγελος, νὰ τελειώσουν τὰ βῆσάνά του. Ἡ μελωδία αὐτὴ μὲ τὸ μονότονο ἴχο της μοιάζει γοερὸ μυρολόγι. Σὲ κάθε στροφή ἐπιναλαμβάνεται ἡ ἴδια ἐπιδόξ, πὸν τελειώνει σ' ἕναν ἴχο τόσο μακρόσυρτο, πὸν σβήνει πνιχτὰ μὲς στὸ λαρύγγι. Αὐτὸ μεγαλώνει τὴν θλιβερὴ ἐντύπωση πὸν προξενεῖ στὴν ψυχὴ. Δὲν εἶν' ὅμως ὅλα τὰ τραγοῦδια τῶν νέγων μιὰ διαμαρτυρία κ' ἕνα παράπονο γιὰ τὴν κακοτυχία τους. Εἶναι κι ἄλλα τραγοῦδια τους, πὸν ἐκφράζουν ἀγάπη, εὐγνωμοσύνη κι ἀφοσίωση, γιὰ καλοὺς καὶ πονετικούς ἀφεντάδες.

Τὰ τραγοῦδια αὐτὰ, ἂν καὶ ἀποπνέουν κάποια μελαγχολία, ὅπως ὅλα τὰ νεγκρικὰ τραγοῦδια, εἶναι πολὺ γλυκὰ, πολὺ μελωδικὰ, μεστωμένα μὲ κείνη τὴ γαληνεμένη εὐτυχία, πὸν νοιώθει κανεὶς ὅταν ζῆ σὲ ἴσχυο οἰκογενειακὸ περιβάλλον. Τώρα οἱ Νέγροι ἔχουν πιά ἀποκτήσει τὴν ἐλευθερία τους κ' ἡ κοινωνικὴ τους θέση εἶναι καθωρισμένη. Τὰ ἀσήκωτα δεσμὰ τῆς δουλείας τους τὰ ἔσπασε ἡ φιλανθρωπία. Μὰ οἱ μελωδίες τους ζοῦν καὶ θὰ ζήσουν. Δὲ θὰ ξεχαστοῦν ποτὲ γιὰ τὴν κλείνουν τὸν ἀνθρώπινο πόνο καὶ σπαραγμὸ ἄδολο, ἀνυπόκριτο, γνήσιο, βγαλμένο ἀπ' τὰ κατάβραθα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς.

ΡΟΥΛΑ Μ. ΒΑΡΕΛΛΑ

ΦΑΝΤΑΣΙΑ

Τῆς παιδικῆς σου φαντασιᾶς ἡ ἐπίκληση μὲ φέρνει
Στ' ἀπατηλὰ τῆς Μούσας σου λιμέρια,
Μὰ πιαστέκει ὁ λογισμὸς ὁ ἄρρωστος πὸν μὲ δέρνει
Νὰ μὴν ἀγγίξουν ποῦθενά τ' ἁμαρτωλά μου χέρια...

Μὲς στὸ φεγγεροφώτιστο καὶ μὲ τὴ λίμνη δάσο
Νὰ πλανεθῶ λαχάρησα δίχως νὰ βρῶ τὴν ἄκρη,
Μπορεῖ, τῆς λίμνης εἶδωλο, τὸ φάντασμα νὰ πιᾶσω
Ποῦ στὰ λευκὰ του πόδια ρέει κρουνοὺς τὸ χρυσὸ δάκρυ.

Κι ἴσως—ὦ ἀνέγγιχτη σιωπὴ!—στὰ μαῦρα δεντροκλάδια
Τὸ γλωμὸ τοῦ προσώπου σου φεγγάρι
Στάζει περιλίπο τὰ δάκρυα του πετράδια,
Τὴν ὥρα πὸν θὰ σέρομαι στὸ χῶμα σαλιγκαρί...

Ἀθήνα

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ

ΜΙΑ ΚΟΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

(Δ ι ή γ η μ α)

Πόσο ζωντανά κι ανεξάλειπτα μένουν στη μνήμη του ανθρώπου μερικά γεγονότα της ζωής, που τὰ εἶδε κανείς καὶ τὰ ἔζησε στὰ παιδικὰ του χρόνια! Θυμᾶμαι σὰ νὰ τὴ βλέπω μπροστά μου τόσο ζωντανὴ τὴν πραγματικὴ ἐκείνη σκηνή, πού ἐκτυλίχτηκε τόσο γοργὰ στὰ μάτια μου, σὰν ἦμωνα μικρὸ παιδί.

Πέρασαν εἴκοσι χρόνια ἀπὸ τότε, ὅμως κάθε χρόνο σὰν τώρα ὅταν ἀρχίζουν ν' ἀσπρίζουν οἱ βουνοπλαγιές καὶ νὰ πέφτει ἕνα ἀραιὸ καὶ ψιλὸ χιόνι ἀσυναίσθητα ἀναπολῶ τὸ δραματικὸ ἐκεῖνο ἐπεισόδιο τῆς παιδικῆς μου ζωῆς, πού μοῦ ἔχει ἀφήσει μιὰ τόσο ζωηρὴ ἐντύπωση μέσα μου.

* * *

Εἴκοσι χρόνια. Ἦταν χειμῶνας σὰν καὶ τώρα. Ἐνα μουντὸ χρώμα εἶχε περιζωσμένο ὄλο τὸ γύρω περιορισμένο ὄριζοντα τοῦ χωριοῦ μας κάνοντας τὰ πράγματα νὰ φαίνονται σὰ νὰ ἔναι ἀνακατωμένα μὲ μιὰ σκοτεινὴ κι ἀδιαπέραστη ἀγλύ. Μιὰ βαρεῖα ὁμίχλη σὰ νὰ πῆζε ὅλη τὴν ἀτμοσφαῖρα καὶ τὰ στήθια μας, πού μὲ δυσκολία φαίνονταν ν' ἀνασαίνουν. Ἐνα κρῖο σοῦ περούνιζε τὸ κορμί καὶ θυροῦσες πὼς ἔμπαινε καὶ μὲς στ' ἄψυχα πράγματα γιὰ νὰ σβύση μέσα τους καὶ κείνη τὴν ἀνόργανη ζήση τους, πού λὲς πὼς κινούνταν, σὰν ὅλα τὰ γύρω τους κινούνταν καὶ ζοῦσαν. Δὲ μποροῦσες νὰ διακρίνης δέκα βήματα μπροστά σου μέσα σ' ἐκεῖνο τὸ πηχτὸ ἄσπρο σύγνεφο πού ἔταν χυμένο στὸ χωριὸ μὲ τὰ ψηλὰ σπίτια καὶ τοὺς στενοὺς δρόμους. Τὰ σκελετωμένα δέντρα ἀργασάλεβαν στὴν ἀργὴ μὰ ἀκανόνιστη πνοῇ τοῦ ἀγέρα. Λίγα φοβισμένα κοτσίφια κυνηγόντουσαν στ' ἀσπρισμένα ἀπ τὴν πάχνη κλαριά κ' ὕστερα τραβούσανε γιὰ τὶς στρέχες τῶν σπιτιῶν ἄλλα πάλι συμμαζεβόντουσαν ὀρθώνοντας τὸ πτελῶμά τους σὰ νὰ θέλαν νὰ προφυλαχτοῦν ἀπ τὸ κρῖο πού ἀρχίζε Χιόνιζε ἀραιὰ πρῶτα, ὕστερα ὅμως ἀρχισαν νὰ πέφτουν κάτω νιφάδες τόσο μαλακὲς κι ἄσπρες πού ἄσπρισαν λὲς μονομιᾶς τὸ χωριὸ, τὰ σπίτια του καὶ τοὺς δρόμους του.

Ἦταν τὸ πρῶτο χιόνι πού πέφτε στὸ χωριό· ἕνα χιόνι πού

τὸ λαχταρούσαμε τόσο καιρό, σὰ νὰ ἔταν αὐτὸ ἐκεῖνο πού θὰ μᾶς ζωντάνευε κάποιες κρυφές μας προσδοκίες. Παίξαμε μὲ τὴν παιδιὰτικὴ κείνη χαρὰ στ' ἀντίκρουσμα τοῦ πρώτου χιονιοῦ. Καμμιὰ ὑποψία κ' ἔγνοια γιὰ κείνα πού δίνονταν στὸν ἄλλο κόσμο δὲν τάραιζε τὴ γαλήνια παιδικὴ ζωὴ μας, γιὰ ἕναν πόλεμο π.χ. πού κι ἂν ἀκόμα ἦ λέξη του εἶχε φτάσει στ' αὐτιά μας, δὲν ἦταν μπορετὸ νὰ νοιώσουμε τὴ σημασία καὶ τὸ περιεχόμενό του.

Ἦταν χειμῶνας τοῦ 1912. Στὴν ἡσυχὴ παιδικὴ ζωὴ τοῦ ἀπόμερου χωριοῦ δὲν εἶχεν ἐπιφέρει καμμιὰ μεταβολὴ ὁ πόλεμος. Τὰ παιχνίδια μας ἦταν ζωηρὰ σὰν κι ἄλλη φορὰ καὶ κανένας μας δὲν πρόσχε σ' ὅσα γίνονταν γύρω του. Γιὰ μιᾶς δὲν ὑπαρχε τίποτ' ἄλλο, ἐκτὸς ἀπ τὸ χιόνι πού λαχταρούσαμε καὶ τὰ παιχνίδια πού σχεδιάζαμε νὰ κάνουμε μ' αὐτό. Μὲς στὴν παιδικὴ μας ψυχὴ ζοῦσε τότε κάποια ἀλλοιώτικὴ χαρὰ, πού ἴσως νὰ μὴ μπορῆ νὰ ὑπάρχη στὴ ζωὴ τοῦ τωρινοῦ παιδιοῦ.

Πόσο ζωηρὰ ἀναπολῶ τὰ παιχνίδια πού παίξαμε! Πρὶν ἀρχίσῃ τὸ παιχνίδι μας μὲ τὸ χιόνι καθόμασταν κι ἀτενίζαμε ψηλὰ τὶς νιφάδες καὶ στὴν ἐνατένιση τοῦ βάθους του σκοτεινιασμένου οὐρανοῦ, πού μᾶς ἔστειλε μὲ μιὰ θαυμαστὴ τάξη τὶς νιφάδες, ριχνόμεσταν στὸ χιονοπόλεμο, πού κρατοῦσε ὥσπου ἀνάβαμε σὰ φωτιὰ ἀπ' τὸ παιχνίδι.

Εἴχαμε πάψει παίζοντας καὶ συγκεντρωμένοι κάτω ἀπ τὸ θόλο πού σχημάτιζε τὸ σκολεῖο μας—ἦταν τὸ μέρος πού καταφεύγαμε νὰ προφυλαχτοῦμε ὕστερ ἀπ τὸ παιχνίδι—κουβεντιάζαμε σχολιάζοντας μὲ ζωηρὲς φωνές τὶς φάσεις τοῦ παιχνιδιοῦ. Στὸ βάθος τοῦ δρόμου διακρίνονταν ἀδύνατα ἕνα κομμάτι λόφου φυτεμένου μὲ λογιῆς-λογιῆς δέντρα, πού φάνταζαν σὰ στολίδια κι ἀκόμα πέρ' ἀπ' αὐτὸ ὁ ἀκαθόριστος ὄριζοντας τοῦ κάμπου.

Ξάφνου στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου ξεπρόβαλε ἡ σιλουέττα ἑνὸς φαντάρου, πού μὲ βῆμα ἀργὸ καὶ κουρασμένο ἐρχόταν πρὸς τὸ μέρος μας. Ἦταν Τοῦρκος στρατιώτης πού εἶχεν ἀποπλανηθῆ στὶς ἄγνωστες ρεματιές τῶν βουνῶν τοῦ χωριοῦ μας, ἀφοῦ ἔχασε τὸ τμήμα πού ἀνήκε.

Ἀδύνατος, μὲ ὀλοφάνερα τὰ σημάδια μιᾶς ἀρρώστειας, πού τοῦ κατάρρωγε τὸ κορμί, ἔσερνε τὰ κουρέλλια τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς του. Χλωμός, σκελετωμένος μὲ δυσκολία κρατιόνταν στὰ

πόδια του και θὰ κατέβαλλε μεγάλη προσπάθεια για νὰ μπορῆ νὰ σέρνῃ μαζί του τὰ φονικά σύνεργα, πού τῆ φύλαξή τους εἶχεν ἀναθέσει ἡ πατρίδα του.

Τὸν θυμᾶμαι τόσο ζωντανὰ πού θαρρῶ πὼς τὸν βλέπω μπροστά μου τούτῃ τῇ στιγμῇ· ἦταν ἓνας ψηλὸς ἄντρας, μὲ ἀντρίκειο κορμί, κυρτωμένο ὁμῶς ἀπ τὸ βῆρος τῆς ἀρρώστειας καὶ τῶν κακονχιῶν· μιὰ συμπαθητικὴ φυσιογνωμία, πού τὴν πλαισίωναν δυὸ ἄτονα, μὰ ἐκφραστικὰ μάτια, πού ζητούσανε οἶκτο καὶ συμπόνια. Στὴ θύμησή μου σὰ νὰ κυματίζουν ἀπ τὸν ἀέρα τὰ κουρέλια πού κρέμονταν πάνου στ' ἀπονεκρωμένο κορμί του. Δυὸ πόδια λιγνὰ πού διακρίνονται κάτου ἀπ τὴ βρεγμένη κιλότητα του, δυὸ χέρια κατάγλωμα, πού πάνω τους ξεπηδοῦσαν σὰ νάθειαν ν' ἀποσπαστοῦν οἱ μαυροπράσινες φλέβες.

Ἀνέβαινε τὸ δρόμο σέρνοντας τὸ κουρασμένο βῆμα του χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρεται για τὴν παρουσία μας· θαρρεῖς πὼς ἡ σκέψη του τότε δὲν ἦταν ἐκεῖ, μὰ πετοῖσε κάπου ἄλλου, ἴσως στὰ παιδιά του, στὸ σπίτι του, στὸ δρόμο τοῦ χωριοῦ του, στὸ χωριό του...

Στὸ χωριό μας εἶχε ὀργανωθῆ ἓνα σῶμα ἐθελοντικὸ κ' ἐκτός ἀπ αὐτὸ ὑπήρχανε κ' ἓνα σωρὸ ἄλλα ἄτομα ἄγνωστης προελεύσεως, πού ὁ ἀγέρας τοῦ πολέμου τὰ εἶχε ρίξει ἐκεῖ.

Ἡ ἐμφάνιση τοῦ φαντάρου ἀναγγέλθηκε στὸ μεσοχώρι ὅπου ἦτανε οἱ ἄντρες. Στὴ στιγμῇ χιμήσανε καμιμιὰ δεκαριά μὲ τὰ τουφέκια τους καὶ πιάσανε μέρος κάτου ἀπ τὸ θόλο. Ὁ φαντάρος τοὺς κοίταξε ἀδιάφορα καὶ συνέχισε τὸ δρόμο πλησιάζοντάς τους. Τοῦ φωνάξανε νὰ σταθῆ καὶ νὰ πετάξῃ τὸ ὄπλο του καταγῆς· ὁ δυστυχὴς δὲν καταλάβαινε ἐλληνικὰ κ' ἐξακολουθοῦσε τ' ἀργοπορημένο βῆμα του. Τῆ στιγμῇ ἐκεῖνη ἀκούστηκε ὁ κρότος τῶν τουφεκιῶν πού γεμίζονταν. Τότε μονάχα στάθηκε ὁ φαντάρος, σὰν εἶδε τίς κάννες τῶν τουφεκιῶν νὰ προτείνονται ἀπειλητικὰ ἐνάντια του.

Στάθηκε ἀκίνητος νὰ τὸν πιάσουν καὶ νὰ τὸν ἀφοπλίσουν. Μιὰ ἱαχὴ θρυάμβου ἀκούστηκε ἀπ τὰ στήθη τῶν παλληκαριῶν. Κεῖνος τοὺς ἀτένιζε μ' ἓνα βλέμμα ἱκετευτικό. Λέξι δὲ μποροῦσε ν' ἀρθρώσῃ. Στὸ πρόσωπο του χύθηκε μιὰ ἀπέραντη γλωμάδα, πού δὲν ἐναλλάσσονταν, παρὰ μὲ μαῦρες ἀποχρώσεις.

Δὲν ἔχω ἰδεῖ παρόμοια γλωμάδα, ἐκτός ἀπ τὴ γλωμάδα τοῦ

προσώπου ἐνοῦ πεθαμένου καὶ τὸ καθάριο κίτρινο χροῖμα τοῦ κεραιοῦ. Ἦμιουνα τόσο κοντὰ καὶ παρακολουθοῦσα μὲ τὴν ἀθῶα κι ἀνήξερη παιδικὴ μου ψυχὴ τὸ ψυχικὸ μαρτύριο τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ.

Τὸν σπρώξανε μὲ τὰ κοντάκια τους ἐνῶ δυὸ τὸν κρατοῦσαν ἀπ τὴν ἀμιασχίλη.

Μιὰ ἀπέραντη συμπόνια καὶ μιὰ ἀγωνία μοῦ πῆζαν τὴν ψυχὴ. Ἦμιουνα τόσο μικρὸς καὶ δὲν ἴξερα ἂν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς μποροῦσε νὰ πάθῃ κανένα κακό, κι ἂν ἀκόμα θὰ ἴμιουνα σὲ θέση νὰ τοῦ δώσω καμιμιὰ βοήθεια.

Ἀκολούθησα μαζί μὲ τ' ἄλλα παιδιὰ τὴ θλιβερὴ τούτῃ συνοδεία ὡς τὸ σπίτι πού ἡ πόρτα του ἔκλεισεν ἀπότομα για μᾶς. Τὸν πῆραν μέσα στὸ σπίτι. Ἀργότερα μάθαμε πὼς τὸν ρίξανε δεμένο σ' ἓνα ὑπόγειο νὰ περάσῃ τὴ βραδυὰ του.

Κάποια λύπη σὰ νὰ πλάκωσε στὶς παιδικὲς μας ψυχές· δὲν εἶχαμε ὄρεξη νὰ παίξουμε κι οὔτε μποροῦσε πιά νὰ μᾶς ἐνδιαφέρῃ τὸ χιόνι, πού ἀμέριμνα ἐξακολουθοῦσε νὰ πέφτῃ. Διασκορπιστήκαμε καὶ πήγαμε ὁ καθένας στὰ σπίτια μας.

Πόσο ἡ καρδιά μου ἦταν σφιγμένη...

Τὸ χωριὸ ἔπεσε νὰ κοιμηθῆ στὴ βουβασιὰ τῆς χειμωνιάτικης νύχτας....

* * *

Τὴν ἄλλη μέρα ἓνα πυκνὸ χιόνι σκέπαζε τὸ χωριό, τίς ρεματιές καὶ τὰ βουνά. Δὲν πέφτανε νιφάδες, μὰ ἓνα ἀραιὸ, ψιλὸ καὶ στρογγυλὸ καὶ φουσοῦσε ἓνας ἀγέρας, πού μᾶς ἔρριχνε κατάμουτρα τὸ παγωμένο χιόνι.

Ξύπνησα μὲ μιὰ προαισθησιὰ πὼς καίτι κακὸ θὰ συμβῆ στὸν αἰχμάλωτο. Τὸ παιδικὸ μου ὁμῶς μυαλὸ δὲ μποροῦσε νὰ φανταστῆ τὴν ἔχταση τοῦ κακοῦ.

Ὁ αἰχμάλωτος εἶχε κατανδικαστῆ ἀποβραδὺς σὲ θάνατο ἀπ τὸ πρόχειρο δικαστήριο. Ἦσως καὶ νὰ μὴν ἀπολογήθηκε για τὸ ἔγκλημά του οὔτε τώρα μπορῶ νὰ καταλάβω, κι οὔτε μοῦ φαίνεται εὔκολο νὰ βρῶ τὸ δικαιολογητικὸ τῆς ἀπόφασης τούτης.

Πρωὶ-πρωὶ ὠδηγήθηκε στὸν τόπο τῆς ἐχτέλεσης. Ἦταν πτώμα πού κρατιόνταν στὰ πόδια του μόνο καὶ μόνο γιατί σὰν ἄντρας ἦταν ἀνάγκη ν' ἀντιμετωπίσῃ ὄρθιος τὴ σφαγὴ του. Τὸν ὀδή-

γησαν κρατώντας τον απ τὰ χέρια τρεῖς-τέσσαρες ἄντρες, πού φαίνεται θ' ἀποτελοῦσαν τὸ ἐχτελεστικὸ ἀπόσπασμα.

Ὁ τόπος τοῦ μαρτυρίου ἦταν στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ στὸ χεῖλος ἔνοῦ ἀπότομου κατήφορου πὸν ἔφερενε κίτου στὴ ρεματιά.

Ὅλα τὰ θυμᾶμαι σὰ νὰ γίνανε ἐχτές.

Κρατώντας τον γιὰ νὰ μὴ πέση τὸν φέρανε στὴν ἄκρη τοῦ γκρεμοῦ κι ἄρχισαν νὰ ἐτοιμάζονται γιὰ τὴν ἐχτέλεση. Ὁ κατάδικος δὲν εἶχε πιά ψυχὴ μέσα του. Ἐρριχνε γύρω του ἄτονες ματιές, χωρὶς νὰ καταλαβαίνει γιατί γίνονται ὅλα αὐτά. Ὡ! πὼς θυμᾶμαι κείνη τὴν ἀπελπισμένη στερνὴ ματιὰ πού ὄριξε σὲ μᾶς τὰ παιδιά, πὸν βρισκόμασταν δέκα βήματα μακριὰ του! Δὲ θὰ τὴν ξεχάσω γιὰ ὅλη μου τὴ ζωὴ. Τί νὰ γύρευε ἄραγες ἀπὸ μᾶς; Τί μπορούσαμε νὰ κάνουμε ἐμεῖς τὰ μικρὰ παιδιά;

Δὲν μπόρεσα νὰ ἐξακολουθῶ παρακολουθώντας τὸ τραγικὸ κείνο δράμα, πὸν παίζονταν μὲ θῦμα ἓνα ἀδύναμο κι ἀνυπεράσπιστο πλᾶσμα. Κεῖνη τὴ στιγμή ὁ νοῦς μου πῆγε στὸ καχοθρεμμένο ἄρνι πὸν σφάξαμε τὸν Ἄη-Δημήτρι. Τίποτ' ἄλλο δὲ μπορούσα νὰ σκεφτῶ. Ἡ καρδιά μου σφίχτηκε μέσα μου. Γύρισα τὸ πρόσωπο μου γιὰ νὰ μὴ βλέπω.

Ὅταν ἀνοιξα τὰ μάτια μου ὁ ἴδιος ἄνθρωπος σκοτωμένος βρισκόνταν ξαπλωμένος καταγῆς ἀσπαίροντας ἀκόμα.

Ἦταν καιρὸς νὰ τελειώσουν. Μιὰ κλωτσιὰ κι' ὁ σκοτωμένος γλυστρώντας στὸ χιόνι κύλισε κατὰ τὴ ρεματιά, ὅπου και παράδωσε τὴ βασιανισμένη ψυχὴ του. Παρακολοιθῆσαμε συντριμμένα τὸ μακάβριο ταξίδι τοῦ πτώματος, ὥσπου χάθηκε ἀπ τὰ μάτια μας στὸ βάθος τοῦ γκρεμοῦ και πάει!

* * *

Γύρισα σίτι μου. Μέρης ὀλόκληρες και μῆνες ἡ τραγικὴ αὐτὴ σκηνὴ μοῦ παρουσιαζόταν στὸν ὕπνο μου τόσο ζωντανὴ και τρομερὴ. Μιὰ ἀγωνία μοῦ ἔσφιγγε γιὰ χρόνια πολλὰ στὴν ἀνάμνηση της τὴν καρδιά μου.

Φλώρινα

Ε. Σ. Τ.

GIOVANNI PAPINI

ΔΥΟ ΦΙΓΟΥΡΕΣ ΣΕ ΜΙΑ ΔΕΞΑΜΕΝῆ

(Διήγημα)

Λοιπὸν μονάχα γιὰ νὰ ξαναῖδῶ τὸ ἴδιο μου τὸ πρόσωπο μέσα σὲ μιὰ δεξαμενὴ σταματημένου νεροῦ, γεμάτου ἀπὸ φύλλα νεκρά, μέσα σ' ἓναν κῆπο στεῖρον, σταμάτησα ἔπειτ' ἀπὸ τόσον καιρὸ, στὴ μικρὴ πρωτεύουσα; Ὅταν κόντευα νὰ φτάσω ἐκεῖ μοῦ φαινόταν ὅτι δὲν ὑπῆρχε ἄλλος λόγος.

Ξαναγυρίζοντας ἀπ τὴ θάλασσα και τὶς μεγάλες παραλιακὲς πόλεις, εἶχα τὴ νοσταλγία τῶν κρυμμένων πραγμάτων, τῶν στενῶν δρόμων, τῶν σιωπηλῶν και κάπως μαυρισμένων ἀπὸ τὶς βροχὲς τοίχων. Και ἤξαιρα, ὅτι αὐτὰ θὰ τὰ βρισκω στὴ μικρὴ πρωτεύουσα, ὅπου, ἐπὶ πέντε χρόνια, εἶχα σπουδίσει, μὲ δασκάλους πὸν ἔτρεφαν κλασικὴ λευκὴ γενειάδα, τὶς ἐπιστῆμες τὶς πιὸ γερμανικὲς και τὶς πιὸ φανταστικὲς.

Τὴ θυμόμωνα συχνὰ τὴν ἀγαπητὴ πόλη, μονάχη μέσα στὴν πεδιάδα σὰ μιὰ ἐξόριστη—πάντοτε πίστεψα πὼς ὑπῆρχαν πόλεις ἐξόριστες, μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ τους πατρίδα—χωρὶς ποτάμι, χωρὶς πύργους και καμπαναριά, σχεδὸν χωρὶς δένδρα, μὰ ἤρημη και συμμαζεμένη γύρω ἀπὸ τὸ μεγάλο ροκοκὸ Παλάτι ὅπου ἡ Αὐλὴ κοιμᾶται ἢ φλυαρεῖ. Στὸς δρόμους, κάθε ἑκατὸ βήματα εἶναι κ' ἓνα πηγάδι, κοντὰ σὲ κάθε πηγάδι μιὰ βρύση κ' ἐπάνω ἀπὸ κάθε βρύση ἓνας πῆλινος πολεμιστὴς χρωματισμένος γαλάζιος και βαθυκόκκινος.

Θυμόμουν ἀκόμα τὸ σίτι ἐκεῖνο, πὸν ἦταν τὸ δικό μου, ὅταν ἤμουν νεοφώτιστος στὴν ἐπιστήμη. Τὰ παρῖθυρά μου δὲν ἔβλεπαν στὴν πλατεῖα ἀνοιγαν πρὸς ἓναν μεγάλον κῆπο κλεισμένον ἀνάμεσα σὲ σίτια· ἐκεῖ ὑπῆρχε σὲ μιὰ γωνιά μιὰ δεξαμενὴ τριγυρισμένη μὲ τεχνητοὺς βράχους. Κανένας δὲν καταγινόνταν μὲ τὸν κῆπο. Ὁ παλιὸς νοικοκύρης εἶχε πεθάνει και γιὰ τὴν κόρη του τὴ γεμάτη ἀνία και θρησκόληπτη, τὰ δέντρα ἦσαν αἰρετικοὶ και τὰ λουλούδια σὰ γυναικεῖες ματαιότητες.

Λάθος δικό της ὅτι ἡ δεξαμενὴ ἦταν νεκρὴ. Τὸ νερὸ πὸν δὲν ἀναπηδοῦσε πιά ἀπ τὸν κόλπο της, κοιμόταν ἐκεῖ, ἀκίνητο

καὶ κουρασμένο σὰν καταβεβλημένο ἀπὸ τὸ βάρος αἰώνων καὶ τὰ νεκρὰ φύλλα ποὺ τὸ σκέπαζαν σχεδὸν ὀλότελα, ἔμοιαζαν κι αὐτὰ νὰ ἔχουν πέσει ἐκεῖ στὸ πέραςμα φθινοπώρων πολὺ πικρῶν.

Σ' ὅλο τὸ διάστημα τῆς διαμονῆς μου στὴ μικρὴ αὐτὴ πόλη ὁ κῆπος αὐτὸς ὑπῆρξε ὁ τόπος τῆς χαρᾶς μου. Μοῦ ἦταν ἐπιτετραμμένο νὰ πηγαίνω ἐκεῖ κάθε ὥρα. Κι ὅταν ὁ νοικοκύρης δὲ μὲ ζητοῦσε, καθόμουν μ' ἓνα βιβλίο κοντὰ στὴ δεξαμενὴ κι ἂν συνέβαινε νὰ κουραζόμουν διαβάζοντας ἢ νὰ πέσει ἡ μέρα, ζητοῦσα στὸ νερὸ τὸ καθρέφτισμα τῶν ματιῶν μου καὶ μετροῦσα τὰ νεκρὰ φύλλα ἀκολουθώντας σὲ μιὰ ἀνήσυχη ἔκσταση, τὸ ἀργὸ ταξίδι τους στὸ ἀνισο φύσημα τοῦ ἀγέρα.

Κάποτε τὰ φύλλα σκορπιζόνταν ἢ μίξευόνταν ὅλα πρὸς τὸ βάθος, ἔτσι ποὺ τὸ πρόσωπό μου φαινόταν στὸ νερὸ. Καὶ τὸ ἔβλεπα τόσην ὥρα ποὺ εἶχα τὴν ἐντύπωση, ὅτι δὲν ὑπάρχω πειὰ γιὰ λογαριασμό μου μὲ τὸ σῶμα μου, ὅτι δὲν εἶμαι παρὰ μιὰ εἰκόνα μέσα στὴ δεξαμενὴ, εἰκόνα καρφωμένη ἐκεῖ γιὰ πάντα.

Γι' αὐτὰ ὅλα, μόλις ἔφτασα, ἔτρεξα στὸν κῆπο.

Ἀρκετὰ χρόνια εἶχαν περάσει μὰ ἡ μικρὴ πόλη ἦταν πάντα ἡ ἴδια. Ἀπὸ τοὺς ἴδιους στενοὺς δρόμους περνοῦσαν οἱ ἴδιες γυναικες μικρόσωμες καὶ κιτρινιάρες μὲ μαλλιά ἀκατάστατα καὶ οἱ πῆλινοι πολεμιστές, ἀνώφελοι καὶ γελοῖοι, στηρίζονταν πάντα στὸ σπαθὶ τους, ὁ καθένας ἀπάνω στὴ βρῦση του, κάθε ἑκατὸ βήματα.

Κι ὁ κῆπος ἀκόμα, καὶ ἡ δεξαμενὴ ἐπίσης ἦσαν ὅπως τὰ εἶχα ἀφήσει, ὅπως τὰ εἶχα ἰδεῖ γιὰ τελευταία φορὰ προτοῦ νὰ ξαναγυρίσω στὴν πατρίδα μου. Μερικὲς τοῦφες χόρτου παραπάνω στὸ βάθος τῆς δεξαμενῆς καὶ ὅλα τᾶλλα ὅπως τὸν περασμένο καιρὸ. Θέλησα ἀκόμα νὰ ξαναἰδῶ τὸ πρόσωπό μου στὸ νερὸ καὶ παρατήρησα πὼς ἦταν διαφορετικὸ, πολὺ διαφορετικὸ ἀπ' ἐκεῖνο ποῦ ἔχα φυλάξει τόσο πιστὰ στὴ μνήμη μου.

Μὲ συνεπῆρε ξανά τὸ θῆλγητρο τοῦ τόπου αὐτοῦ μὲ τὴ μαγεία τοῦ κοιμισμένου αὐτοῦ νεροῦ. Κάθησα στὰ τεχνητὰ βραχάκια καὶ μὲ τὸ χέρι ἀπομάκρυνε τὰ φύλλα γιὰ νὰ σχηματίσω ἓναν πῶ μεγαλύτερο καθρέφτη γιὰ τὸ πρόσωπό μου τὴν ὥρην καὶ μεταμορφωμένο.

Ἦμουν ἐκεῖ ἀπὸ κάμποσα λεπτὰ σκιμμένος ἀπάνω στὸ νερὸ καὶ σκεπτόμενος καὶ παράξενους νόμους τῆς διαρκείας, ὅταν εἶδα

ν' ἀναφαίνεται δίπλα στὴ δική μου μιὰ ἄλλη εἰκόνα. Γύρισα ἀπότομα ἓνας ἄνθρωπος καθόταν κοντὰ μου καὶ κοιτάζονταν ὅπως ἐγὼ στὸν καθρέφτη τοῦ νεροῦ. Τὸν θώρησα σὰ σὲ ὄνειρο, ἔξετάζοντάς τον καλύτερα μοῦ φάνηκε ὅτι βλέπω νὰ μοῦ μοιάζει. Ξαναέφερα τέλος τὰ μάτια στὴ δεξαμενὴ καὶ ξανακοίταξα τὸ πρόσωπό του τὸ καθρεφτισμένο στὸ σκοτεινὸ βυθό. Τὴν ἴδια στιγμή ἀπόκτησα τὴ συνείδηση τῆς ἀλήθειας: τὸ καθρέφτισμά του ἔμοιαζε τέλεια μὲ τὸ δικό μου πρὶν ἀπὸ ἑφτά χρόνια.

Σ' ἄλλους καιροὺς ἴσως θὰ γέμιζα ἀπὸ τρόμο καὶ χωρὶς ἄλλο θὰ ξεφώνιζα σὰν ἐκείνον ποὺ εἶναι λεία μιὰς ἀκατανίκητης πίεσης. Μὰ στὸ ἔξῃς ἤξαιρα πὼς μονάχα τὸ ἀδύνατο γίνεται κάποτε πραγματικὸ. Καὶ γι' αὐτὸ χωρὶς πολλὴ ταραχὴ ἔδωκα τὸ χέρι στὸν ἄνθρωπο αὐτόν, ὁ ὁποῖος τὸ ἔσφιξε ἔπειτα τοῦ εἶπα:

«Ξαίρω πὼς εἶσαι ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἓνα ἐγὼ περασμένο ποὺ τὸ νόμιζα νεκρὸ, μὰ ποὺ τὸ ξαναβρίσκω ἐδῶ ὅπως τὸ ἔχω ἀφήσει χωρὶς καμμιά ὀρατὴ μεταβολή. Ὡ ἐγὼ μου ἄλλοτεινό, δὲν ξαίρω τί θέλεις ἀπ' τὸ τωρινὸ εἶναι μου, μὰ ὅτι κι ἂν ζητᾶς σκέπτομαι πὼς δὲ θὰ μπορέσω νὰ σοῦ ἀρνηθῶ τίποτα».

Ὁ ἄνθρωπος μὲ κοίταξε σὰ σαστισμένος κι ἀπάντησε ὕστερ' ἀπὸ στιγμιαῖο δισταγμό: «Θὰ ἴθελαι νὰ μείνω λίγο κοντὰ σου ὅταν νόμισες πὼς ἀναχώρησες ὀριστικά, ἔμεινα ἐδῶ, σ' αὐτὴ τὴν πόλη ὅπου ὁ καιρὸς δὲν τρέχει, ἀκίνητος, χωρὶς νὰ κάνω τίποτα, περιμένοντας τὸ γυρισμό σου. Ἦξαιρα πὼς ξαναγύριζες εἶχες ἀφήσει στὸ νερὸ τῆς δεξαμενῆς αὐτῆς τὸ πιὸ λεπτὸ μέρος τῆς ψυχῆς σου καὶ μ' αὐτὴ τὴν ψυχὴ ἔζησα ὡς σήμερα. Μὰ σήμερα θὰ ἴθελαι νὰ ξαναενοθῶ μὲ σένα, νὰ σ' ἀγκαλιάσω, νὰ ζήσω μαζί σου, ν' ἀκούσω ἀπὸ τὸ στόμα σου τὴν ἀφήγηση τῆς ζωῆς σου στὸ διάστημα τῶν τελευταίων χρόνων. Εἶμαι ὅπως ἦσουν ἄλλοτε καὶ δὲν ξαίρω ἀπὸ σένα τίποτα περισσότερο ἀπ' ὅτι ἤξαιρες τότε ἐσὺ ὁ ἴδιος. Μαντεύεις τὴν ἐπιθυμία μου νὰ μάθω, ν' ἀκούσω. Πᾶρε με πάλι γιὰ σύντροφο ὡς τὴν ὥρην ποὺ θὰ ξαναφῆσῃς αὐτὴ τὴν πόλη, τὴν ἐξόριστὴ ἀπ' τὸν κόσμον καὶ τὸ χρόνο».

Εἶπα μὲ νεῦμα «ναί» καὶ βγήκαμε ἀπ' τὸν κῆπο χέρι μὲ χέρι σὰ δυὸ ἀδέρφια.

Ἄπ τὴ στιγμὴ αὐτὴ ἄρχισε μιὰ ἀπ τὶς πιὸ παράξενες περιόδους τῆς ζωῆς μου, ἤδη τόσο διαφορετικῆς ἀπ τὴ ζωὴ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ἐξῆσα μὲ τὸν ἑαυτό μου, μ' ἕναν παλιὸ ἑαυτό μου, μερικὲς ἡμέρες χαρᾶς ἀπρόοπτης. Τὰ δύο μου ἔργα περπατοῦσαν στοὺς κακοστρωμένους δρόμους, μέσα στὴ σιωπὴ τῆς μικρῆς πόλης, μιὰ σιωπὴ ποὺ βασιλευε ἀπὸ τὸ 10^ο αἰῶνα. καὶ μιλοῦσαμε μαζί διαρκῶς, ζητώντας νὰ ξαναθυμηθοῦμε πράγματα ποὺ εἶχαμε ἄλλοτε ἰδεῖ, ἀνθρώπους ποὺ γνωρίσαμε, αἰσθήματα ποὺ μᾶς ἀνατάραξαν, ὄνειρα ποὺ ἄφησαν στὸ πνεῦμα μας μιὰ γεύση πικρῆ. Οἱ δύο ψυχές μου, ἡ παλιὰ καὶ ἡ νέα ζήτησαν μαζί τὸ Πανεπιστήμιο, τὸ σιωπηλὸ σὰν τάφος, σὰν ἕνα μοναστήρι τοῦ βουνοῦ, περπάτησαν στὸν καμωμένο μὲ γαλλικὸ σχέδιο κῆπο, ποὺ ἦταν πίσω ἀπ τὸ ροκοκὸ παλάτι, ὅπου τὰ ἀγάλματα τὰ ἀκρωτηριασμένα καὶ μανρισμένα δὲν ἄξιζαν οὔτε τὴ χάρη μιᾶς ματιᾶς, στοὺς ἀτελείωτους δρόμους· ἔφταναν ὡς τὸ Lillensee, ἕνα τέλμα κακοσκαμμένο, ποὺ ἕνα διάταγμα ἀρχαίων περιγίπων εὐδόκισε νὰ τὸνομάσῃ λίμνη. Δὲ μπορῶ νὰ ξαναθυμηθῶ τίς μέρες ἐκεῖνες τῶν ἐκμυστηρεῦσεων καὶ τῶν περιπέτων χωρὶς ἄξαφνα ν' ἀπελιπθῶ.

Μὰ, μιὰ ποὺ πέρασαν οἱ διαχύσεις τῶν πρώτων ὥρων καὶ ἡ ἀνάμνηση τῶν πρώτων ἡμερῶν, ἄρχισε νὰ ὑποφέρω, ἀκούοντας τὸ σύντροφό μου, ἀπὸ μιὰν ἀνέκφραστη ἀνία. Κάτι παιδαριωδίες, κάτι χοντροκοπιές, κάτι τρόποι ἀλλόκοτοι ποὺ διαρκῶς τοὺς ἔδειχνε δὲ μ' ἄρεζαν. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, παρτιήρησα κατὰ τὸ διάστημα τῶν μακρῶν συνομιλιῶν μας, ὅτι ἦταν γεμάτος ἀπὸ ἰδέες γελοῖες, ἀπὸ θεωρίες ἀσυνήθιστες, ἀπὸ ἐνθουσιασμοὺς ἐπαρχιώτικους γιὰ πράγματα καὶ ἀνθρώπους ποὺ τὰ ἔχα σχεδὸν λησμονήσει. Λόγια ποὺ ἄλλοτε τὰ πίστευα, στίχοι ποὺ μὲ γέμιζαν συγκίνηση, θεάματα ποὺ μὲ ξεσήκωναν, δὲ μ' ἔμπνεαν τώρα παρὰ ἕναν μορφασμὸ ἢ ἕνα χαμόγελο.

Τὸ μυαλό του ἦταν ἀκόμα γεμάτο ἀπὸ κείνον τὸν ἀκαθόριστο ρομαντισμὸ, τὸν ἄδρομερῆ, τὸν καμωμένο μὲ ἀταχτοποίητα μαλλιά, σκοτεινὰ δάση, τρικυμίες καὶ μάχες μὲ κυλίσματα βροντῆς καὶ τυμπανοκρουσίες· ἡ καρδιά του ἔλυωνε μέσα στὸ γερμανικὸ ἐκεῖνο πάθος (γαλαζία λουλούδια, φεγγάρι ἀνάμεσα σὲ σύννεφα, ἵπποδρομίες νυκτερινές κλπ. . .) ποὺ τὸ ζούσαν

πρὶν ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια ὠραῖα, λεπτοκαμωμένα μελαγχολικὰ παιδιὰ καὶ ξανθὲς παχουλὲς δεσποινίδες.

Εἶχε μιὰ περιφρῖνεια παιδική, ἦταν ἄπειρος τοῦ κόσμου, εἶχε μιὰ πλέρια ἄγνοια τῶν μυστικῶν τῆς ζωῆς· αὐτὰ ἀφοῦ μὲ διασκέδασαν στίς πρώτες στιγμές, στὸ τέλος μὲ κούρασαν καὶ μοῦ ἔφεραν ἕνα εἶδος περιφρονητικῆς συμπάθεια γιὰ νὰ μοῦ γίνουν τέλος ἀποκρουστικά.

Μερικὲς μέρες ἀκόμα μπόρεσα ν' ἀντισταθῶ στὴν ἐπιθυμία μου νὰ τὸν βρῶ καὶ νὰ φύγω· μὰ ἕνα πρωὶ ἀφοῦ μοῦ τραγοῦδησε ἕνα «Hed» ἀνόητα συγκινητικὸ, κατάλαβα, πὼς ἡ ἀηδία μου ἀπειλοῦσε νὰ μεταβληθῇ σὲ μῖσος.

—Καὶ μολαταῦτα, σκεπτόμουν, αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸν ὁποῖο γελῶ, αὐτὸς ὁ νεανίσκος ὁ ἀμαθὴς καὶ γελοῖος, ὑπῆρξε ἄλλοτε ἐγώ. Στὰ χρόνια ποὺ πέρασαν ἔζησα, εἶδα, μάντευσα, σκέφθηκα· κι αὐτὸς ἔχει μείνει ἐκεῖ, μοναχικὸς, ἄθικτος, ὁλότελα ὁμοιος μὲ ὅ,τι ἤμουν τὴν ὥρα ποὺ ἐγκατέλειψα αὐτοὺς τοὺς τόπους. Καὶ νὰ ποὺ τὸ τωρινὸ ἐγώ μου περιφρονεῖ τὸ περυσμένο του ἐγώ. Μὰ πὼς; τὸν καιρὸ ἐκεῖνο δὲν πίστευα καὶ περυσσότερο ἀπὸ τώρα μάλιστα, ὅτι εἶμαι ὁ ἀνώτερος ἄνθρωπος, τὸ ἐκλεκτὸν ὄν, τὸ εὐγενικὸ πνεῦμα, ὁ παγκόσμιος σοφός, ἡ ἀναμενόμενη μεγαλοφυΐα; καὶ θυμοῦμαι πὼς τότε περιφρονοῦσα τὸν πολιότερο ἑαυτό μου, τὸ μικρὸ ἐγώ τοῦ παιδιοῦ ποὺ ἄγνοεῖ ὅτι δὲν εἶναι ἀκόμη ἐκλεπτυσμένο. Περιφρονῶ σήμερα ἐκεῖνο ποὺ περιφρονοῦσα χθές. Καὶ ὅλοι αὐτοὶ οἱ περιφρονητὲς καὶ ὅλα τὰ θύματά τους πῆραν τὸ ἴδιο ὄνομα, κατοίκησαν στὸ ἴδιο σῶμα, παρουσιάσθηκα στοὺς ἀνθρώπους σὰν ἕνας μονάχα ζωντανὸς ἄνθρωπος. Καί, μετὰ τὴν παροῦσα στιγμὴ, ἕνας ἄλλος θὰ κρίνῃ τὴν παροῦσα ψυχὴ μου ὅπως τώρα ἐγὼ κρίνω τὴν ἀλλοτείνῃ. Ποιὸς λοιπὸν θὰ μὲ λιπηθῇ ἔμένα ἂν ὄχι ἐγώ;

Ἐνῶ σκεπτόμουν ἔτσι ὁ ἄλλος μιλοῦσε ἐπιδεικτικά. Σιωποῦσα γιὰτὶ δὲν εἶχα πειὰ τίποτα νὰ πῶ· καὶ κείνος, ποὺ δὲν εἶχε πειὰ τίποτα νὰ μοῦ πῇ, ἀντὶ νὰ σιωπήσῃ κατασκεύαζε φράσεις καὶ ἀπήγγελε ποιήματα τρομερὰ μακρὰ. Τί ὑπῆρχε στὸ ἔξῃς κοινὸ μεταξὺ μας; Εἶχαμε ἐξαντλήσει τίς ἀναμνήσεις τοῦ μακρινοῦ παρελθόντος καὶ δὲν μποροῦσα νὰ μιλήσω μαζί του γιὰ τὸ πρόσφατο παρελθόν, γιὰ ἕναν ὁλόκληρο κόσμον ὠραίων πραγμάτων

πὸ ἀνακάλυψα, γιὰ ἔρωτες, γιὰ καρδιὲς σκοτωμένες, γιὰ ἀπρόοπτα βραδυνὰ παράδοξα μπροστὰ στὸ τραπέζι τοῦ τοιαυτοῦ καί, λιγώτερο ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα γιὰ τὸ Ολιβερό ὄνειρο ποὺ γεμίζει τοῦ λοιποῦ τὴν ψυχὴ μου. Γι' αὐτὸ ἦταν ἀνώφελο νὰ τοῦ πῶ τίποτε: δὲν καταλάβαινε πιά. Ὁ ἦχος μερικῶν λέξεων ποὺ μοῦ ὑπέβαλλαν μιὰ ὀλόκληρη σκιηή, ἓνα κάποιο ὄνομα, κάποιοι θόρυβοι ποὺ συνδέονται μαζί τους τόσες ἰδέες γιὰ μένα, δὲν ἔλεγαν τίποτα στὴν καρδιά του. Μὲ παρακαλοῦσε νὰ τοῦ μιλῶ καὶ ἄν ἔδειχνα συγκατάθεση, μὲ ἄκουε μὲ περιέργεια μὰ χωρὶς νὰ καταλαβαίνει, χωρὶς ν' ἀντιλαμβάνεται τίποτα, χωρὶς νὰ ξαναζῆ μαζί μου ἐκεῖνο ποὺ τοῦ διηγόμουν. Τὸ βλέμμα του χάνονταν στὸ κενὸ καὶ μόλις τελείωνα ξαναγύριζε στοὺς μακρόσυρτους καὶ ἀνόητους αἰσθηματισμούς του.

Καὶ ἦρθε ἡμέρα ποὺ μοῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ συγκρατήσω τὸ μῦθος μου ἐνάντια στὸ περασμένο ἐγὼ μου. Μὲ μεγάλη σταθερότητα τοῦ εἶπα, ὅτι δὲν μποροῦσα πειὰ νὰ ζήσω μαζί του καὶ ὅτι, γιὰ νὰ νικήσω τὴν ἀηδία μου, δὲ μοῦ ἔμενε παρὰ νὰ φύγω. Τὰ λόγια μου τὸν ἔκαμαν ν' ἀπορέσει καὶ τὸν λύπησαν βαθιά. Μὲ ἰκέτευε μὲ τὸ βλέμμα, τὸ χέρι του ἔσφιγγε πιὸ δυνατὰ τὸ δικό μου.

—Γιατί θέλεις νὰ μ' ἐγκαταλείψεις, μοῦ εἶπε μὲ πόνο, μὲ τὴ μισητὴ θεατρικὴ φωνή του — γιατί θέλεις ἀκόμα μιὰ φορὰ νὰ μ' ἀφήσεις σὲ μιὰ παρόμοια μόνωση; Χρόνια καὶ χρόνια περὶμένα σιωπώντας, χρόνια μετροῦσα τίς ὥρες ποὺ μὲ πλησίαζαν σ' αὐτὲς τίς στιγμές! Καὶ τώρα ποὺ εἶσαι μαζί μου, ποὺ μιλοῦμε γιὰ τὴν ἀγάπη, γιὰ τὸ κάλλος τῶν πραγμάτων, γιὰ τὴ θλίψη τῶν πλαισμάτων, θέλεις νὰ μὲ ἀφήσεις μόνον μέσα στὴ λύπη αὐτῆς τῆς πόλης;

Ἀπάντησα μὲ μιὰ κίνηση ὀργῆς. Μὰ ὅταν φάνηκε πὼς θ' ἀπομακρυνόμουν, αἰσθάνθηκα τὸ μπράτσο του νὰ μ' ἀγκαλιάζει βίαια καὶ ἄκουσα τὴ φωνή του ποὺ ἔλεγε μέσα σ' ἓναν λυγμό.

—Ὅχι, δὲ θὰ φύγεις· δὲ θὰ σ' ἀφήσω νὰ φύγεις! εἶμαι τόσο εὐτυχὴς τώρα ποὺ μπορῶ νὰ μιλήσω σὲ κάποιον ποὺ μπορεῖ νὰ μὲ καταλάβει, σὲ κάποιον ποὺ καίει ἢ καρδύι του ἀκόμα καὶ ποὺ ἔρχεται ἀπ' τὴ χώρα τῶν ζωντανῶν, ἱκανὸς νὰ ἀκούσῃ τὰ παράπονα καὶ νὰ δεχτῆ τὴν ἐξομολόγησή μου. Ὅχι, δὲ θὰ μ' ἐγκαταλείψεις, δὲ θὰ μπορέσεις νὰ φύγεις! Δὲν θὰ ἀφήσω νὰ φύγεις!

Κι αὐτὴ τὴ φορὰ ἀκόμα δὲν ἀποκρίθηκα τίποτα καὶ ὅλη τὴν ἡμέρα ἔμεινα μαζί του χωρὶς νὰ μιλῶ. Μὲ κοίταζε σιωπηλὸς καὶ μὲ ἀκολουθοῦσε σὰ σκιά.

Τὴν ἄλλη μέρα τὰ κανόνιζαν ὅλα γιὰ νὰ φύγω μὰ στάθηκε μπροστὰ στὴ θύρα μου καὶ δὲ μ' ἄφησε ν' ἀναχωρήσω παρὰ ἀφοῦ τοῦ ὑποσχέθηκα νὰ περάσω μαζί του τὴν τελευταία αὐτῆς μέρα.

Τὸ ἴδιο ἔγινε ἐπὶ 4 ἡμέρες. Δοκίμαζα νὰ τοῦ φύγω μὰ δὲ μ' ἄφηνε οὔτε στιγμὴ κνηγόντας με μὲ τὰ σιχαμερὰ παράπονά του καὶ μεταχειρίζονταν μάλιστα καὶ βία γιὰ νὰ μοῦ ἀπαγορεύσει τὴν ἀναχώρησι. Κάθε ὥρα ηῤῥαινε τὴν ἀπελπισία μου καὶ κορύφωνε τὸ μῦθος μου. Τὴν πέμπτη μέρα τέλος βλέποντας πὼς δὲ θὰ μπορέσω νὰ γλυτώσω ἀπ' τὴ ζηλότυπη ἐπαγρύπνησή του κατ'ἀλάθεια, ὅτι ἓνα μονάχα μέσο μοῦ ἔμενε καὶ βγήκα ἀποφασιστικά ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ ὁ ἀξιολάκρτος σύντροφός μου μὲ ἀκολουθοῦσε.

Ἀκόμα κείνη τὴν ἡμέρα πήγαμε στὸν στεῖρο κῆπο, ὅπου τόσον καιρὸ εἶχε ὄνειρευθῆ μὲ τὴ δική του μορφή καὶ τὴν ψυχὴ του καὶ πλησιάσαμε ἀκόμα μιὰ φορὰ τὴ νεκρὴ δεξαμενὴ τὴ γεμάτη ἀπὸ φύλλα νεκρά. Ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα ἀκόμα καθήσαμε πάνω στοὺς τεχνητοὺς βράχους ἀπομακρύνοντας μὲ τὸ χέρι τὰ φύλλα γιὰ νὰ θωρήσουμε τίς δυὸ μας εἰκόνες. Ὅταν τὰ πρόσωπά μας φάνηκαν καὶ τὰ δυὸ, γειτονικά, στὸ σκοτεινὸ καθρέφτη τοῦ νεροῦ, γύρισα μὲ μιὰ γρήγορη χειρονομία, ἄρπαξα τὸ περυσμένο μου ἐγὼ ἀπὸ τοὺς ὄμους καὶ τὸ ῥοῖζο, πρῶτα τὸ κεφάλι, ἐκεῖ ἀκριβῶς ὅπου ἐτρεμούλλιαζε τὸ καθρέφτισμά του, ἔμπεξα τὸ κεφάλι τοῦ στὸ νερὸ καὶ τὸ κράτησα ἐκεῖ σταθερά, μὲ ὅλη τὴ δύναμη τῆς ἀπελπισμένης ἐκδίησής μου. Δοκίμασε νὰ σφραδάσει, τὰ πόδια του κινήθηκαν ὀρμητικά, μὰ τὸ κεφάλι του ἔμεινε στὸ κῆμα ποὺ σηκώθηκε στὴ δεξαμενὴ. Μερικὰ λεπτὰ ἔπειτα, αἰσθάνθηκα τὸ σῶμα του νὰ τεντώνεται καὶ νὰ βυθίζεται. Τὸ ἄφησα νὰ πάη στὸ καλὸ καὶ βρῆκε τὸν πᾶτο τοῦ νεροῦ. Ὁ μισητὸς ἑαυτός μου ὁ ἀλλοτείνος, τὸ ἀξιογέλαστο ἐγὼ καὶ τὸ βλακώδικο τῶν νεκρῶν χρόνων, ἦταν νεκρὸ γιὰ πάντα.

Ἦσυχος βγήκα ἀπ' τὸν κῆπο καὶ ἐγκατέλειπα τὴν πόλη.

Κανένας δὲν ἀνησῆχησε ποτὲ γι' αὐτὸ τὸ γεγονός. Σήμερα ζῶ ἀκόμα στὸν κόσμον αὐτόν, στίς μεγάλες παραλιακὲς πόλεις μὰ

στή μνήμη μου τὴν ἀκαθόριστὴ ἓνα κενὸ παράξενο ἀνοίγεται. Καὶ ὅταν ἡ ἡδονὴ ξανοίγῃ ἐναντίά μου τὰ βλακώδη γέλοια τῆς σκέπτομαι ὅτι εἶμαι ὁ μόνος ἄνθρωπος ποῦ, ἐνῶ σκότωσε τὸν ἑαυτὸ του, ἐπιζῆ.

Μετάφρ. Π. ΣΠΑΝΑ.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ - ΑΝΤΙ-ΙΔΕΑΛΙΣΜΟΣ

Ὁ φίλος κύριος Τερζάκης, μ' ἓνα του ἄρθρο στὸν «Κύκλο», ἀποκαλύπτει στοὺς ἀνύποπτους καὶ ναρκόπληχτους νέους, τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς ἄγνωστης κατάστασης πραγμάτων, μιᾶς τρίτης στάσης ἀπέναντι στοῦ κοινωνικοῦ πρόβλημα. Τὸ συμπέρασμα τοῦ ἄρθρου εἶναι σὰν εἰσαγωγή σ' ἓνα μανιφέστο πὸν θὰ εὐχόμεν νὰ δῶ δημοσιευμένο, παραδομένο στὴν κοινὴ συνείδηση, ὅσο τὸ δυνατό γρηγορώτερα:

«Σήμερα, λέει ὁ κ. Γ., ἓνα τεράστιο ποσοστὸ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς ζητάει τὴν θαρρετὴ, μὰ καὶ νηφάλια λύση πὸν θὰ τὸ ἀνακουφίσῃ ἀπὸ τὸ φοβερὸ σημερινὸ πᾶλο. Τὸ πνεῦμα τῆς Σοσιαλδημοκρατίας, τῆς Ἐπαναστατικῆς, ἀρχίζει γύρω μας ν' ἀναπνέη.

Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, πὸν καὶ στὸν τόπο μας συσσωματώνονται στὴ στιγμὴ τούτῃ, θ' ἀντιμετωπίσουν βέβαια τὴ συστηματικὴν ἀντίδραση καὶ τὴ χλεύη. Οὔτε θὰ ἐνισχύσουν τὸν ἀγῶνα τους βαρυσήμαντες ὑπογραφές. Οἱ ὑπογραφές εἶναι ὑποδουλωμένες συμφεροντολογικὰ-στά ὄργανωμένα συστήματα. Ὅμως θὰ τὸ ἔχουν ὑπ' ὄψει τους. Θεληματικὰ καὶ χωρὶς φόβο πρέπει νὰ σταθοῦν στὴ μέση τῶν δύο πυρῶν, ἀντιμέτωποι καὶ τῶν δύο ἱμπεριαλιστικῶν στρατοπέδων. Κι ἄς εἶναι βέβαιοι πὸς τὸ μέλλον τοὺς ἀνήκει...».

Οἱ ἀπόψεις τοῦ κ. Γ., στίς ὁποῖες βιάζομαι νὰ πῶ πὸς βάζω κ' ἐγὼ τὴν ὄχι βαρυσήμαντη ὑπογραφή μου, συνοψίζονται, νομίζω, γενικὰ σὲ δυὸ λέξεις, δυὸ λέξεις-σύμβολα: ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ—ΑΝΤΙ-ΙΔΕΑΛΙΣΜΟΣ.

Δυὸ ἀντιθέσεις! Θὰ παρατηρήσουν ἴσως μερικοί...

—Κάθε ἄλλο. Σκοπὸς μου δὲν εἶναι ἡ παραδοξολογία. Καὶ τὸ παιχνίδι μὲ τίς λέξεις εἶν' ἀπὸ κείνα πὸν λιγώτερο ἀνεκαθεν μὲ τραβοῦνε. Μὰ ἀναγκάζομαι σήμερα νὰ φαίνομαι πὸς ἰσορροπῶ βαρύτητες σημασιῶν ἐπειδὴ δὲν ἔχω προχειρότερα μέσα ἀκριβῆς ἐκφρασης. Ἐξηγοῦμαι:

Μεταχειρίζομαι τὴ λέξη ἰδεολογία, θέλοντας νὰ δώσω νὰ καταλάβουν ὅσοι μὲ διαβάζουν, πὸς μ' αὐτὴ συνοψίζω τίς πεποιθήσεις, τὸ σύνολο τῶν πεποιθήσεων πὸν σχηματίστηκαν στὸ μυαλό μου (ἰδέες) χωρὶς τὴ συνδρομὴ τῆς μεταφυσικῆς μὰ καὶ χωρὶς νὰ μένουν ἀνεπηρέαστες τόσο ἀπ' τίς παρούσες πνευματικὲς καταχρήσεις ὅσο κι ἀπ' τίς μελλοντικὲς πιθανότητες καταχρήσεων ἐπιστημονικο-πνευματικῶν,

Ἐνῶ, μεταχειρίζομαι τὴ λέξη ἰδεαλισμὸς, ἐννοῶντας ἀποκλειστικὰ «τὸ σύστημα», τὴ «φιλοσοφικὴ σχολή», τὸ περιεχόμενο τῆς ὁποίας συνεργάστηκαν γιὰ νὰ παραγομίσουν ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ Πλάτωνα (347 π. Χ.), ὡς τὸν Κάντ (1804) καὶ ὡς τὸ σημερινὸ καθεστῶς—ὄλοι οἱ ἄστοι «δάσκαλοι τῶν αἰῶνων». Ἐ, λοιπόν, αὐτὸς ὁ ἰδεαλισμὸς μοῦ φαίνεται ἀπαράδεχτος καὶ τὸν ἀπορρίπτω γιατί θεωρῶ τὸ περιεχόμενό του νοσηρὸ, βλαβερὸ γιὰ τὴν πνευματικὴ ὑγεία τῆς σημερινῆς νεότητος. Οἱ ἰδέες μου ἔρχονται σ' ἀντίθετη θέση μ' ὅσα αὐτὸς σχηματοποιεῖ καὶ προσβεύει. Καὶ γι' αὐτὸ προτείνω κ' ὑποστηρίξω τὸν ἀντιἰδεαλισμὸ.

Μιλημένα πράγματα. Εἶπα τί ἐννοῶ μὲ τὴ λέξη ἰδεολογία κ' ἔδωσα νὰ μὲ κατάλάβουν σχετικὰ μὲ τὸν ἰδεαλισμὸ, ποῦ, σωστότερα, δὲν εἶναι παρὰ κλάδος τῆς ἰδεολογίας, καὶ τὸν ὁποῖο θεωρῶ σήμερα ἀποπαίδι τῆς κ' ἄσχετο γι' αὐτὴ (ποτέ, μὰ τὴν ἀλήθεια, δὲν ὑπῆρξε ἀγνὸ παιδί τῆς...).

Ἰδεολογία—ἀντιἰδεαλισμὸς.. Δυὸ λέξεις πὸν ἔχουν τὴν κακοτυχία νὰ σὲ φέρνουν ἐνάντιο κι ἀντίθετο σ' ὅλο τὸν κόσμο! Δυὸ λέξεις πὸν ξαφνίζουν τόσο τὸν ἄστισμὸ (ἢ, ἂν προτιμᾶτε, τὸν ἐθνικισμὸ) ὅσο καὶ τὸ μαρξισμὸ (γράψτε, ἂν θέλετε, Κομμουνισμὸ), τὰ δύο σημαντικώτερα ρεύματα τῆς ἐποχῆς μας, Δυὸ λέξεις πὸν φέρνουν τόσο ἄστους ὅσο καὶ συντρόφους, μὲ ὀρθωμένες τίς τρίχες καὶ σφιγμένα τὰ δόντια, νὰ ριχτοῦν στὸ καινούργιο

γιο τοῦτο «μανιτάρι» καὶ νὰ τὸ σπαράξουν μὲ λύσσα!... Ἐχουνε δίκιο, ἀδερφέ, οἱ ἄνθρωποι. Τοὺς καταλαβαίνω καὶ συμμερίζομαι: Ὡς τῶρα ἦταν μόνοι νὰ τσακώνονται γιὰ τὸ κόκαλο. Κ' εἶχανε συνηθίσει νὰ θεωροῦνε τὸν κόσμον, ἀγρυθῶνα τους. Πολλὸ φυσικὸ λοιπόν, νὰ ἐξάπτονται, βλέποντας νὰ προβάλλη ἀνάμεσα τους ἕνας τρίτος, καὶ νὰ ζητᾶνε νὰ τὸν πνίξουνε μὲ κάθε μέσο.

Μὰ, ἔχουνε, γνώση οἱ φύλακες! Κ' οἱ τρίτοι δὲν εἶναι τόσο ἀφελεῖς ὥστε νὰ φαντάζονται πὼς ὁ δρόμος, ποὺ τοὺς ἔγνεψε ν' ἀκολουθήσουν, εἶναι ὁλόσπαρτος μὲ ρόδα...

*
* *

Ἐρεθίζουν λοιπόν οἱ ἀπόψεις μας, τόσο τὸν ἀστισμὸ ὅσο καὶ τὸν κομμουνισμό. Ὁ πρῶτος, ἔχει ἀγκυλιάσει καὶ κρεμαστῆ ἀπ' τὰ μαλλιά τῆς ἰδεαλιστικῆς φιλοσοφίας (= τῆς φιλοσοφίας τοῦ Kant, ποὺ συνίσταται, γενικά, στὸ ἀντίκριμα τῶν πραγμάτων μὲ μόνον μέσα τῆ πραγματικῆ Λογικῆ (raison pratique) τὸ νόμον τῆς Ἡθικῆς καὶ τὴν αἰωνία ὑπαρξη Θεοῦ καὶ Ψυχῆς.

Κι ὁ Κομμουνισμὸς ἄρπαξε πάλι, μὲ κλειστὰ μάτια τὸν ἱστορικὸν ματεριαλισμὸ καὶ τὴν διαλεκτικὴ μέθοδο καὶ ξορκίζει μ' αὐτὰ, καθὼς μ' ἀπήγανο καὶ μὲ λιβάνι, τὶς ἐνέργειες καὶ τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ ἀστισμοῦ. Ἡ βία δηλ. ἔναντι στὴ βία καὶ τὸ ἕνα ἄκρο ποὺ ἀντιμετωπίζει τὸ ἄλλο. Μὰ καὶ τὰ δυὸ δὲν παύουν ἔτσι νά'ναι καὶ νὰ μένουν ἀκρότητες κ' ὑπερβολισμοί, δημιουργήματα ἀντιρρηματικά, τῆς συζήτησης, προωρισμένα νὰ ζήσουν ἔξω ἀπ' τὸν παλμὸ τῆς σύγχρονης ζωῆς μακρὰ ἀπ' τὴν ἐξέλιξη τῆς ἐπιστήμης καὶ ἀπ' τὸν πνευματικὸ ρυθμὸ τῆς ἐποχῆς. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι νὰ κἀνῃ ὁ ἕνας φιγοῦρα χρεωκοπημένον σταρέμπορον καὶ ὁ ἄλλος φάτσα συνταξιούχου δημοδιδάσκαλου! Ecce homo: οἱ δύο ἱμπεριαλισμοί!...

Ἐ, λοιπόν, ἕνα καθεστῶς βυσιζόμενον στὸν ἰδεαλισμὸ ἢ στὸν ματεριαλισμὸ τῆς ἱστορικῆς ποιότητος, τὸ ἀπορρίπτουμε. Κι ὅταν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ πρώτου, ἄλλοτε μ' ἐπιχειρήματα διαγωγίας τύπου «Vauvenargues» καὶ ἄλλοτε μὲ τὰ... «ἄττικώτερα» γρῶματα ρητορεύουνε καὶ προσπαθοῦν νὰ παρασύρουνε κοντὰ τους τὴ νεότητα ποὺ «καθεύδει» στὰ θρανία τῶν Πανεπιστημίων,

προσφέροντάς της τὸν ἰδεαλισμὸ μὲ ἀπώτερον σκοπὸ νὰ προσφυλάξουν τὰ συρτάρια τῆς τάξης τους ἀπὸ τὸ «ξύπνημα» τῶν νέων, τότε ἔμεῖς θὰ σηκωνόμαστε καὶ θὰ φωνάζουμε:

«Casse—cou! Τὸ νοῦ σας! Μακρὰ ἀπ' τὸ νοσηρὸ ἀνανισμὸ τοῦ Kant καὶ τοῦ μαρκήσιου Vauvenargues! Μακρὰ ἀπ' τὴν ἀμφίβολη θεωρία τους ποὺ ξεκινᾶ ἀπ' τὴν ἀμφιβολία γιὰ νὰ βγάλῃ ὕστερα ἀμφίβολα συμπεράσματα καὶ μὲ τὸ ἄξιωμα: κάθε ἀμφιβολία ὑπὲρ τοῦ κατηγορουμένου, νὰ διαλαλήσῃ: Ζήτω ἡ Ψυχῆ, ζήτω ὁ Θεός, ἡ Λογικὴ μας, ἡ Ἡθικὴ μας καὶ ὁλος ὁ Θίασος! . Πάρτε τὰ μέτρα σας ἀπέναντι στὸν ἰδεαλισμὸ νέον, ἀπέναντι σ' ἕνα σύστημα σχηματισμένο καὶ σταματημένο στὴν ἀτμόσφαιρα καὶ στὰ μέτρα μιᾶς κοινωνίας ποὺ πρὶν πεθάνῃ εἶχε τυφλωθῆ. Τὸ νοῦ σας, τὸ νοῦ σας! . . . » .

Μὰ δὲ μποροῦμε, ἀνάλογα, νὰ δεχτοῦμε οὔτε τὸ καθεστῶς ποὺ ἔρχεται ἄλλοτε μὲ τὸ ἐπιδέξιο γαργάλισμα τοῦ ἀνθρώπινου πόνου καὶ ἄλλοτε μὲ τὸ σκόπιμο ξέγκλισμα τῆς κρυφῆς πληγῆς τοῦ κόσμου γιὰ νὰ ρίξῃ τὴν ἀνθρωπότητα ἀνάκατη σ' ἕνα ἄχρηστο μακελλεῖο. Καὶ μπροστὰ στοὺς καθυστερημένους δείχτες τοῦ ἱστορικῆς ματεριαλισμοῦ, ὀρθώνουμε τὶς συγχρονισμένες ἐνδείξεις τοῦ μοντέρνου καὶ προοδευτικοῦ ἰδεολογισμοῦ¹⁾ βροντοφωνώντας:

«—Μακρὰ! μακρὰ! . . . πέρα ἀπ' τὸ ολαύτικο ζουρλομιντύα τὸν καμωμένο στὰ μέτρα τῆς ἀρκούδας τῆς στέπας καὶ τοῦ ρώσσου μουζίκου . . . Ἀλλοίμονο ἂν ἀντέγραφε κανένας ἀπάνω σ' αὐτὰ τὸν τύπο «ἀνθρώπου . . . ». Φυλαχτῆτε ἀπ' τὴν κοινωνία ποὺ γαρφίζει τοὺς θεοὺς μιᾶς ἄλλης κοινωνίας γιὰ νὰ θεοποιήσῃ, ἄθελα ἢ θεληματικά της τὴν Ὀμάδα, τὴ Μηχανὴ καὶ ὅλη τὴ φάμπρικα». Κι ὅταν οἱ ὀπαδοὶ τῆς σᾶς λένε: «Καλὲ εἴσατε ἰδεολόγοι; Ἐχουμε κ' ἔμεῖς ἀπ' αὐτὸ τὸ πρᾶμα, τὴν ἰδεολογία. Ὅριστε λοιπόν, νὰ πνευματικὸ περιεχόμενο! Ψωνίστε ἀπὸ μᾶς» ἀπαντήστε τους: «Σᾶς ἐγνωρίσαμε!» .

Ἐ ἄνθρωπος εἶναι ἀδύνατο τὰ ζήσει χωρὶς ἄ γ ν ἦ , εἰ λι-

¹⁾ Οἱ ἰδέες ποὺ ἀποτελοῦν τὸν ἰδεαλισμὸ περιέχει τὸ μοντέρνον ὕλισμό. Αὐτὸ ἐννοεῖται, ἀφοῦ σχηματίστηκαν στὸ ρυθμὸ τῆς σύγχρονης ζωῆς.

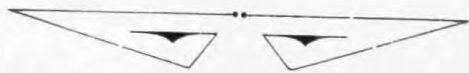
κρινή ιδεολογία. Αυτή είναι η τροφή της πνευματικής του υπόστασης, μιᾶς υπόστασης πού υπάρχει και πού θά'ταν ἀσυγχώρητο ν' ἀφήση κανείς νησιτική. Ὁ ἰδεολογισμὸς δὲν τρώγεται πιά, μὲ καμμιά σάλτσα. Μὰ κι ὁ στενὸς ἱστορικὸς ὀλισμὸς μοῦ φαίνεται ἄδειος ἀπὸ κάθε ἀγνή κ' εἰλικρινή ιδεολογία. Ἡ εἰσαγωγή στὸ Κομμ. Μανιφέστο τὸ δηλώνει ἀπροκάλυπτα. Κι ὅταν μᾶς τότε πουλάνε, μοναδική τους φροντίδα καὶ σκοπὸς εἶναι νὰ μᾶς τραβήξουν στὶς τάξεις τους. Ἐκεῖ . . . τὰ κανονίζουμε! . . . Μιὰ τέτοια τροφή εἶναι, μὰ τὴν ἀλήθεια, πολὺ ἱσχνή γιὰ τὸ δόλιο πνεῦμα μας κι ἂν τοῦ τὴν ἐπιβάλουμε σίγουρα αὐτὸ θ' ἀτροφῆται καὶ θὰ πεθάνη. Ἔτσι, πανηγυρίζοντας μιὰ μέρα, τὴν ἐπιστροφή στὸν «ἄνθρωπο» θὰ κλαῖμε, στὴν πραγματικότητα, τὸν ξεπεσμὸ στὸ «ἄνθρωπινο χτήνος. . .» Νά, τί οἱ ἐλεύθεροι ἰδεολόγοι δὲ μποροῦν νὰ δεχτοῦν.

* *

Τὸ πᾶν εἶναι νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸ πὼς ὑπάρχει μιὰ «τρι-τη κατάσταση πραγμάτων», πού δὲ φοβᾶται οὔτε νὰ γκρεμίση ὅσα δὲ δέχεται οὔτε νὰ διατηρήσῃ ὀρθὰ ὅσα νομίζει πὼς πρέπει νὰ μὴν πέσουν. Μιὰ κατάσταση ζωτανεμένη ἀπὸ σύνολο ἰδεῶν γιὰ τὸ κάθε τι, ἰδεῶν πού σχηματίστηκαν μὲ τὸ βῆμα τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης καὶ μὲ τὸν ρυθμὸ τῆς ἐξέλιξης τῆς ζωῆς καὶ τῆς σκέψης. Μὲ αὐτὴ τὴ συνείδηση, τὴ συγχρονισμένη ἰδεολογία (πού ὁ κ. Τ. ὀνομάζει ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΙΔΑΝΙΚΑ) θὰ εὐχόμεν νὰ δῶ γρήγορα διατυπωμένη σὲ εἶδος μανιφέστου ἀπὸ πρόσωπα πρὸ κατάλληλα ἀπὸ μένα. Ἡ νεότης διψᾷ γι' αὐτὴ καὶ τὴν περιμένει σὰν κάτι πού τῆς ἀνήκει ἀπὸ κείνους πού εἶναι σὲ θέση νὰ τῆς τὴ δώσουν . . .

Ἰούνιος 1932

Δ. Χ. ΜΕΝΤΖΕΛΟΣ

Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α Τ Α

Zakynthinos Denis. « 1o Le Despotat Grec de Morée 2o Le Chrysobulle d' Alexis II Comnène ».

Ὁ κ. Δ. Ζακυνθινός, τελειόφοιτος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν παρουσίασε τελευταῖα στὸ Παρίσι γιὰ τὸ Doctorat-es Lettres, τίς δυὸ αὐτὲς ἐργασίες πού ἔτυχαν πολὺ ἐπαινετικῶν κρίσεων ἐκ μέρους τῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς.

Ἡ πρώτη εἶναι μιὰ πλήρης μονογραφία τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τοῦ Δεσποτάτου τοῦ Μωρέως ἀπ τὴν ἰδρυσὴ του ἢ μᾶλλον ἀπ τὸ 1262, ὅταν οἱ Βυζαντινοὶ ἀπέσπασαν ἀπ τοὺς Φράγκους τὰ τέσσαρα Φρούρια τῆς Λακωνίας (τὴ Μονεμβασία, τὸ Μιστρά, τὴ Μάνη, τὸ Γεράκι) ἕως τὸ 1460 ὅταν ὁ Μωάμεθ ὁ Β' κατέκτησε τὴν Πελοπόννησο.

Τὴν κυρίως ἱστορία τοῦ Δεσποτάτου πραγματεύεται ὁ κ. Ζ. σὲ τρία κεφάλαια. Στὸ πρῶτο ἐξετάζει τὰ γεγονότα πού περιλαμβάνονται ἀπ τὸ 1262 — 1348, ἐνῶσθ ἀκόμη οἱ βυζαντινὲς κτήσεις στὴ Πελοπόννησο δὲν εἶχαν ἀποκτήσῃ πολιτικὴ αὐτοδιοίκηση, καὶ τοὺς ἐξωτερικοὺς καὶ ἐσωτερικοὺς λόγους πού ἐπέβαλλαν στὴν Αὐτοκρατορία τὴν ἰδρυση σταθερῆς διοικητικῆς ἀρχῆς. Στὰ δύο ἄλλα ἐξετάζει τὴν ἱστορία τοῦ Δεσποτάτου καὶ τὴ διοίκηση τῶν Καντακουζηνῶν καὶ ἔπειτα τῶν Παλαιολόγων.

Τὸ τέταρτο καὶ τελευταῖο κεφάλαιο ἀναφέρεται στὴν τύχη τῶν Παλαιολόγων μετὰ τὴν κατὰκτηση τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους.

Ἡ σπουδαιότητα πού ἀπέκτησε τὸ Δεσποτάτο τοῦ Μωρέως ἀπ τὰ τέλη τοῦ XIV αἰῶνος ἕως στὰ μέσα τοῦ XV εἶναι γνωστὴ. Καὶ ὁ κ. Ζ. δὲν παρέλειψε νὰ ἀνατρέξῃ σὲ πηγὲς κάθε εἶδους (ἱστορικὲς μελέτες, διπλωματικὰ ἔγγραφα, λογοτεχνικὰ ἔργα κ.τ.λ.) γιὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ διευκρινίσῃ τὸ χαρακτῆρα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῶν Παλαιολόγων πού συχνὰ ξεπερνᾷ τὰ ὄρια τοῦ δεσποτάτου των. Ἀπὸ ἀπόψεως ὅμως ἑλληνικῆς παρυσότερο ἐνδιαφέρουσα καὶ γιὰ τὸ πνευματικὸ καὶ γιὰ τὸ καλλιτεχνικὸ της περιεχόμενον εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ ἱστορία τοῦ Δεσποτάτου. Αὐτὸ τὸ ἀναγνωρίζει ὁ κ. Ζ. Καὶ ὑπόσχεται νὰ μᾶς δώσῃ πολὺ σύντομα τὴ συνέχεια τοῦ πρώτου τόμου πού θὰ ἀναφέρεται στὴν ἐσωτερικὴ διοίκηση, στὴν κοινωνικὴ ζωὴ, στὸ ἐμπόριο, στὰ γράμματα, στὴν τέχνη κ.τ.λ.

Ἡ συμπληρωματικὴ διατριβὴ τοῦ κ. Ζ. εἶναι μιὰ κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ Χρυσοβούλλου Ἀλεξίου III τοῦ Κομνηνοῦ ὑπὲρ τῶν Βενετῶν. Χωρὶς νὰ παρουσιάσῃ τὴν εὐρύτητα τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς πρώτης εἶναι ἐνδιαφέρουσα στὸ εἶδος της καθὼς καὶ γιὰ τὸν ἐπιμελημένον τρόπο καὶ τὴν πρωτοτυπία, μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ, τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Ζ.

Μιὰ εἰσαγωγή 28 σελ. μᾶς βάζει στὸ θέμα. Ποιὲς ἦταν γενικὰ οἱ ἐμπορικὲς σχέσεις τοῦ Βυζαντίου μὲ τίς χώρες τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τί προνόμια οἱ ἰταλικὲς πόλεις—ἡ Γένοβα καὶ ἡ Βενετία πρὸ πάντων—ζητοῦσαν ν' ἀποσπάσουν ἀπ τοὺς αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου

για την ἐμπορικὴ τους δράση στὴν Ἀνατολή. Μερικώτερα. Ποιά ἦταν ἡ ἐμπορικὴ σημασία τῆς Τραπεζοῦντος, ιδίως μετὰ τὴν τετάρτη σταυροφορία, καὶ σὲ τί συμβάσεις ἦρθαν οἱ βασιλεῖς τῆς Τραπεζοῦντος μετὰ τοὺς Λατίνους.

Ἡ σύμβαση τοῦ 1364, γιὰ τὴν ὁποίαν πρόκειται, δὲν εἶναι ἡ πρώτη. Εἶναι ὅμως ἡ μόνη ποὺ σώζεται στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ ἀντίγραφο τοῦ ΧVI αἰῶνος, τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Τουρίνου. Ἡ ἔκδοσις λοιπὸν τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου παρουσίαζε καὶ γλωσσικὸ καὶ ἱστορικὸ ἐνδιαφέρον, εἶναι δὲ καὶ ἡ πρώτη ποὺ γίνεται ἀπὸ Ἕλληνα ἱστορικό. Στὴν εἰσαγωγὴ του ὁ κ. Ζ. ἀναλύει τὸ κείμενο, εἰσέρχεται σὲ γλωσσικὲς καὶ ἱστορικὲς λεπτομέρειες, τίς ὁποῖες συμπληρῶνει κατόπιν μὲ διάφορα σχόλια ποὺ κάνουν τὴν ἀνάγνωσις τοῦ Χρυσοβούλλου εὐχάριστη καὶ στοὺς μὴ ἐιδικούς.

Τὶς ἐργασίαι τοῦ κ. Ζ. χαρακτηρίζει μεγάλη εὐσυνειδησία, κριτικὸ πνεῦμα, μελέτη σοβαρὴ καὶ ἀκριβεία. Ἀντίθετα ἀπὸ τὴν καθιερωμένη ἑλληνικὴ συνήθεια ὁ κ. Ζ. δὲν ἀγαπᾷ νὰ παρεκκλίνει ἀπὸ τὸ θέμα του. Ἀλλὰ ἂν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν τὰ ἄλλα του προτερήματα, κάποια παρεκβάσις ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μᾶλλον θὰ πλουτίζε παρά θὰ βάραινε τὰ ἔργα του.

Παρίσι. Ἰούλιος 1932

Π. ΛΑΣΚΑΡΙ

Πάνου Σπάλα «Πειραιώτικες εἰδήσεις» (ποιήματα).

Σε μιὰ πόλιν τῆς δουλειᾶς, ὅπως στὸν Πειραιᾶ, εἶναι συγκεντρωμένοι ὅλοι οἱ ὄροι τῆς ὀμῆς αἰσθήσεως μιᾶς καταθλιπτικῆς ζωῆς. Ἐκεῖ οἱ δράκοι τῆς σύγχρονης μυθολογίας, οἱ μηχανές, ροκανίζουν μὲ τὰ σιδερένια δόντια τους τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξιν, κάνουν ἀπὸ τὴ ζωὴ μιὰν αἰσθησιὴ διαρκοῦς πτώσεως καὶ χαμοῦ καὶ ἐξαφανισμοῦ. Ἡ ἄποψη αὐτὴ τῆς ζωῆς ἔχει τοὺς ποιητὲς τῆς. Ὁ κ. Σπάλας εἶναι ἓνας ἀπ' αὐτούς. Τὰ ποιήματά του ἐκφράζουν τὴν ψυχικὴ κατάστασις τῆς καταθλίψεως καὶ τὴ λαχτάρα τοῦ γλυτωμοῦ. Χωρὶς κραυγὲς ἀφήνει νὰ περνᾷ ἀπὸ μπρὸς μας ἡ θλιβερὴ σκιά τῶν πραγμάτων.

Ὅμως οἱ ἄνθρωποι τῆς μηχανικῆς δουλειᾶς ἔχουν θολὸ τὸ μάτι. Δὲ διακρίνουν καθαρά. Δὲ βλέπουν, δὲ μποροῦν νὰ ἰδοῦν, ὅτι δὲν εἶναι μονάχα αὐτοὶ, ποὺ ὑποφέρουν, ὅτι ὠχρὰ εἶναι τὰ χεῖλη, ἀγωνιώδη ἡ ὄψη ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀνησυχία δὲν εἶναι μονόχα δικῶν τους στεναγμοῦ ἔκφρασις. Ποιὸς εἶπε; Στὸ σεισμὸ δὲ φοβοῦνται μονάχα τὰ ἐρειπωμένα σπίτια. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ξεχωρισθῇ, ὅτι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων τὰ γλέντια καὶ τὰ ξεφαντώματα δὲν εἶναι παρά μιὰ προσπάθεια νὰ ξεγελάσουν τὴν ἀγωνία τους. Σὲ μιὰ πῦρ πλατεῖα ποίησις εἶναι δοσμένο νὰ κἀν κοντὰ στὸν πόνο τῆς μάζας ν' ἀντηγήσουν οἱ θλιβερὲς χαρὲς τῶν Τριβουλέτων τῆς εὐτυχίας.

Π. ΣΠΑΝΔ'

«Pindare» par Marguerite Yourcenar.

Στὸ φύλλο τῆς 4 Ἰουνίου τῶν *Nouvelles litteraires* ὁ Ed. Jaloux κρίνοντας τὸ παραπάνω ἔργο γράφει κοντὰ στὰ ἄλλα:

Ἐπ' ὅλους τοὺς ποιητὲς τῆς ἀρχαιότητος ὁ Πίνδαρος εἶναι χωρὶς ἄλλο ὁ πῦρ ἀπομακρυσμένος ἀπὸ μᾶς σήμερα. Περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον μεγάλον συγγραφέα ἀνήκει στοὺς χρόνους του καὶ δὲν τοὺς ξεπερνᾷ σχεδόν. Ἐνσαρκώνει ιδέες, αἰσθήματα τῆς ἐποχῆς του χωρὶς ποτὲ νὰ τίς ὑποτάξῃ ἀλλοιῶς, παρά μὲ τὴν ὁμορφιὰ τοῦ ὕφους του. Οἱ ιδέες ποὺ ἐκφράζει δὲν εἶναι ιδέες τῶν καλύτερων συγχρόνων του ἤδη οἱ φιλόσοφοι δὲ δέχονται στὸ σύνολό της τὴν κοινὴ θρησκεία ὁ Πίνδαρος κρατεῖται στὴ γνώμη τῆς μάζας. Ὅταν ὁ Ὀμηρος, ὁ Shakespeare, ὁ Balzac, οἱ ἀρχαῖοι τραγικοί, διατηροῦν τὸν αἰῶνιο χαρακτῆρα τους, ὁ Πίνδαρος μένει κλεισμένος σὲ μιὰ ἡρεμία σχεδόν ἀμετάδοτη. Ἐνσαρκώνει τὴ μέση Ἑλλάδα, τίς εὐχαριστήσεις τοῦ πλήθους. Μόνον ἡ τελειότητα τοῦ ὕφους του μᾶς τὸν κρατᾷ ἀκόμα παρόντα. Ἡ σκέψη του μᾶς εἶναι σχεδόν πάντα ἀδιάφορη. Ἐμπλέκει ἐπιδέξια τῶν ἔπαινο ἑνὸς ἀθλητῆ μὲ τὸν ἔπαινο μιᾶς πόλης ἢ μιᾶς κυβερνήσεως. Ἐπ' ἐκεῖ προχωρεῖ στὴν ἱερωρικὴ ἔκθεσις ἑνὸς μύθου (ὅπου εἶναι σχεδόν πάντα θαινιαστός) ἔπειτα, εἶναι γεμάτος ἀπὸ ἠθικὰ ἀποφθέγματα, ποὺ εἶναι γενικὰ λαμπρὲς ἀσημαντότητες. Κάποτε ἐν τούτοις ξεβγαίνει ἀπὸ τοὺς μεγαλόπρεπους κοινοὺς τόπους του καὶ ξεπετάει σὰν κραυγὴ μιὰ ἀπὸ τίς περίφημες ρήσεις ποὺ ποτὲ ὁ κόσμος δὲν ἔχει λησμονήσει:

«Τί δέ τις; τί δ' οὔτις; σκιάς ὄναρ ἄνθρωπος».

Λώρου Φαντάζη «Δίχως κανένα τίτλο» (ποιήματα).

Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς αὐτῆς εἶναι ἀντικειμενικὲς περιγραφές. Εἶναι ποιήματα ἀπλῆς καὶ χωρὶς συγκίνησης τῆς προσωπικότητος, θεωρήσεως. Ὁ ποιητὴς θεωρεῖ τὴ φύσιν στὴ στιγμὴ τῆς ἀνατολῆς ἢ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου κλπ. Κεῖνι τὴν ὥρα ποὺ θεωρεῖ τὴν ψυχὴν τοῦ καμμιὰ προσπάθεια γιὰ κατανόησις δὲ συντελεῖται. Ἡ ἀπλὴ ὄνειροπόλησις, σπάνια καὶ αὐτὴ. Μιὰ θεώρησις ἀπλῆ χωρὶς ἴχνος ἐνδοσυμπάθειαις δηλ. προβολῆς συναισθημάτων.

Τάλλα ποιήματα τῆς συλλογῆς εἶναι οἰγενειακὰ ἢ ἐρωτικὰ. Τόσο πολὺ ἡρεμα ὥστε σχεδόν ἄτονα.

Ἡ ἡρεμὴ διάθεσις ποὺ κυριαρχεῖ γενικὰ στὴν ποίησις τοῦ κ. Φαντάζη ἀφήνει τὴν ἐντύπωσις, ὅτι τὰ μάτια μας ξεκουράζονται σ' ἕνα ἀπαλὸ φῶς. Καμμιὰ κακία ἢ νεῦρο. Ὅλα πᾶν καλὰ στὸν καλύτερον τῶν κόσμων.

Π. ΣΠΑΝΔ'

Ἐμμ. Μαυρογιάννη - Ἡ Ἄννουλα» (δράμα).

Τὸ τραγικό, ἔμμετρο, αὐτὸ δράμα τὸ διαπνέει μιὰ εὐθυμὴ διάθεσις. Κάτι σὰν «κῆφ» ἢ σὰν **humour**. Διαβάζοντας ἔχεις τὴν ἰδέαν πὼς τὰ πρόσωπα προσποιοῦνται, ὅτι «πονοῦν καὶ κλαίγουν» ἐπίτηδες γιὰ νὰ σὲ κάνουν νὰ γελάσῃς.

Ὁ συμπαθέστατος Ἰταλὸς μαστροπὸς Πλατῶνε καταφέρει τὴ φτωχὴ Ἄννουλα νὰ ῥθῆ στὸ παλάτι τοῦ ἄρχοντα Κορνάρου. Ὁ ἄρχοντας τί ἄλλο; τῆς ἐπιτίθεται. Αὐτὴ τὸν σκοτώνει καὶ ἔπειτα τρελλαίνεται. Τὸ παλάτι πιάνει φωτιά. Ὁ Φάνης, ὁ ἀρραβωνιαστικὸς τῆς Ἄννουλλας πληροφορεῖται ἀπὸ ἓνα χωριατόπουλο, ὅτι ἡ Ἄννουλα τὸν ἐγκατέλειπε γιὰ τὸν ἄρχοντα Κορνάρο. Πιστεύοντας στὰ λόγια αὐτὰ ἀπελπισμένη τραγουδάει ἓνα ἐλεγειακώτατο τραγοῦδι, ὅπου ἐνῶ αὐτὸς ἐφώναζε ὁ κοῦκος ἀπαντοῦσε :

Κοῦ κοῦ κοῦ κοῦ κοῦ

ΦΑΝΗΣ Ἄχ! μὴ φουᾶς ν' ἀκούσουμε τὸ θρηνο τοῦ πουλιοῦ...

Κοῦ κοῦ κοῦ κοῦ κοῦ

ΦΑΝΗΣ Μὴ κλαῖς ταράζοντας τὸ κλάμα τοῦ φτωχοῦ...

Ὁ Φάνης ἀπελπισμένος ρίχνεται στὰ νερὰ τῆς λίμνης καὶ αὐτοκτονεῖ. Γιατί ὄχι;

Τὸ χωριατόπουλο, ὁ Θωμᾶς, διηγεῖται τὴ θλιβερὴ ἱστορία στὸν πάππο τῆς Ἄννουλλας καὶ κοντὰ στὰ ἄλλα λέει :

Τότε, παπᾶ, μοῦ ἔκλεισε τὸ μάτι ἓνα δάκρυ!

Π. ΣΠΑΝΔ.

M. U. de Medonça « Les moeurs et les croyances du peuple grec ».

Πρόκειται γιὰ λαογραφικὴ μελέτη δημοσιευμένη στὴ *Revue anthropologique* (Jenvier-Mars 1932). Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πρῶτο κεφάλαιο ὅπου ὁ συγγραφέας δοκιμάζει νὰ ἐκφέρει λιγοστὲς γενικὲς ἐθνολογικὲς παρατηρήσεις τὸ ὑπόλοιπο τῆς μελέτης, στρωμένο κατὰ τὸ σύστημα τοῦ καθηγητῆ στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης κ. Στ. Κυριακίδη, παρουσιάζει ὅλα τὰ προτερήματα καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν ἔργων τοῦ κ. Κυριακίδη: μιὰν αὐστηρὴ μεθοδικὴ κατάταξη, μὰ καὶ τὴν ὀλικὴ σχεδὸν ἀπουσία διασκέψεως ἀπάνω στὸ προσφερόμενο ὕλικό, τὸ ὁποῖο δὲν μένει ἔτσι παρὰ μιὰ *matière brute*. Ἡ ἔτσι καμωμένη ἀπλὴ συλλογὴ τοῦ λαογραφικοῦ ὕλικου καὶ κατάταξις εἶναι μόνον τὸ προστάδιο τῆς ἐπιστήμης. Εἶναι ἔργο ἑνὸς διευθυντοῦ λαογραφικοῦ ἀρχείου. Ὁ ἐπιστήμων δὲν εἶναι ἀπλὸς πρακτικὸς μεθοδιστὴς κατατάξεως ὕλικου, μὰ καὶ πρὸ πέρα: ὁ νοῦς ποὺ ἀναλύει καὶ συνθέτει, ποὺ βρίσκει τὸ νόημα τῆς ὕλης καὶ τὸ διατυπώνει σὲ πορίσματα.

Ὁ κ. **de Medonça** ποὺ ἀγαπᾶ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔχει ὅλες τὶς ἱκανότητες γιὰ μιὰ ἀνώτερη ἐργασία, ἄς τὴν δοκιμάσῃ.

Π. ΣΠΑΝΔ.

Σώτου Χονδροπούλου «Κουρασμένοι ποὺ βαδίζουν» (διηγήματα).

Εἶμαι πολὺ περιεργὸς γιὰ τὴν πεζογραφία τῶν νέων. Ἡ πεζογραφία τοὺς ὀφείλει νὰ εἶναι κάτι καινούργιο. Εἶναι τάχα;

Πρέπει εἰδῶ νὰ ξεχωρίσω πρῶτα, ὅτι γιὰ νέους δὲ λογοιράζω ἐκείνους ποὺ πρόδωκαν τὴ νιότη τοὺς ζητώντας σὰν τοὺς χειρότερους ἀρριβίστες μιὰ πρόωρη ἀναγνώριση καὶ κῦρος κοντὰ στοὺς τρανοὺς. Αὐτῶν ἢ προχώρησις δὲ μπορεῖ νὰ ἔναι φυσιολογική. Στὰ τριάντα τοὺς χρόνια παριστάνουν τὸν κατασταλαγμένο... Νέοι εἶναι κάποιος ἄλλοι ἀδιάλλακτοι, περήφανοι, ἀπομονωμένοι συνεχιστὲς τοῦ ἑαυτοῦ τοὺς. Ποὺ παλέβουν νὰ ἐμφανίσουν ὅλες τὶς δυνατότητες τοῦ εἶναι τοὺς, αὐθόρμητα, εἰλικρινά. Ἄς εἶναι πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἀστοιχείωτοι γραμματικά. Ἄς μὴ καταστάλαξαν οἱ σκέψεις τοὺς τελειωτικά. Ἄς μὴ ἔχουν τὴ φραστικὴ μαεστρία τῶν ἄλλων. Ἄς ἔχουν μόνον ψυχὴ νέα, μάτι καινούργιο. Ἄς βλέπουν «ἄλλοιῶς». Τότε βγαίνει μιὰ Λιλίκα Νάκου. ἓνας Λεβάντας ἢ ἓνας Χονδρόπουλος.

Τὰ διηγήματα τοῦ κ. Χονδροπούλου εἶναι κυρίως ψυχογραφικά. Ὅταν ὁμως τοῦ χρειασθῆ κάποια πλοκὴ μὲ διέξοδο πρὸ μακρυσμένη, πέφτει κάποτε στὴν ἡθογραφία.

Ὁ Χ. ἀπὸ ἀσήμαντα περιστατικά κάνει νὰ βγαίνει μιὰ γενικὴ ἐντύπωση θετικὴ. Κάτι τὸ σκανδιναυκόν. Περιγράφει ἓναν κόσμον κουρασμένων ἀνθρώπων μὲ τὴ λέξη παρμένη πλατιά: ἀνθρώπων μὲ λιγοστὸ χυμὸ ζωῆς, λιγοστὴ ἀνίστασις, ποὺ σέρονται πίσω ἀπὸ ὄνειρα κ' ἐλπίδες ἀπραγματοποίητα γιὰ πάντα, ἀφοῦ ἔχουν σκοτωμένη τὴ βούληση. Εἶναι ἄβουλοι. Εἶναι *ratés*. Θλιβερά ὄντα.

Κάτι κυριώτατο: τὰ διηγήματα αὐτὰ εἶναι παρμένα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ζωὴ, σύγχρονα ὁμως εἶναι πανανθρώπινα. Καὶ μιὰ τέτοια σύλληψη τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς εἶναι ποὺ ἀξίζει πολὺ.

Π. ΣΠΑΝΔ.

Ἄ. Ἄργη «Ἄλικα Ρόδα».

Στὰ «Ἄλικα Ρόδα» τοῦ κ. Ἄργη, τρίτη ποιητικὴ συλλογῆτος ἴσαμε τώρα, αἰσθάνεσαι τὸν ἀνικανοποίητο ποιητὴ ποὺ κυνηγᾷ τὴν ἀριότητα, τὸ ρυθμό, τὴν ἁρμονία, ποὺ πασχίζει νὰ βρῆ τὴν καλύτερη ἐκφραση ἑνὸς δονούμενου ἐσωτερικοῦ κόσμου. Ἀρκετὰ ποιήματα σὲ σταματοῦν μὲ τὸ δυνατό τοὺς τρικύμισμα.

Ὁ «Κόσμος», ποίημα μακρόπνοο μὲ ἀνώτερη πρόθεσις μιᾶς «ἀφ' ὑψηλοῦ» ἐνατένισις τοῦ κόσμου, δείχνει τὴν ἀνησυχία καὶ τὴν προσπάθεια τοῦ ποιητῆ νὰ ἐξαρθῆ σὲ ἀνώτερες σφαίρες. Μὰ ἡ μεγαλοστομία καὶ ὁ τόνος φανερώθουν πόσο διχτατορικὰ κυριαρχεῖ στὸ πνεῦμα μᾶς ὁ Παλαμᾶς. Πρὸ πάντων σὰν ὕφος. Κάτι δηλαδὴ ποὺ πρέπει νὰ μᾶς ἀνήκη, νὰ ἔναι ἡ ἀχιδοβολία τῆς ψυχῆς μᾶς. Εἶναι ἀνάγκη ν' ἀπαλλαγῶμε ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐκμηδενιστικὴ ὑποκατάστασις νὰ βροῦμε τὸν ἑαυτὸ μᾶς.

Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

Μ. Βισάνθη «Γιοϋτζιν 'Ο Νείλλ»—ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ ἔργα του.

Ἄνθρωπος καὶ τὰ ἔργα του. Ὁ κ. Βισάνθη προτίθεται—ὅπως τὸ λέει στὸ σύντομο πρόλογό του—νά γνωρίσει τὸ ἑλληνικὸ κοινὸ τὸ διάσημο πιά σύγχρονο ἀμερικανὸ δραματικὸ συγγραφέα Ὁ Νείλλ. Κάνει μιὰ σύντομη σχετικὰ ἐξιστόρηση τῆς ζωῆς τοῦ Ὁ Νείλλ παρουσιάζοντας ἀπ' αὐτὴ τὸ καθεὶ πὸν θὰ μποροῦσε νὰ δώσει μιὰ ἐξήγησι τῆς προσωπικότητος τοῦ συγγραφέα ὅπως αὐτὴ ἐκδηλώνεται καλλιτεχνικά. Ἐπειτα προχωρεῖ ἀκόμα πιὸ βαθιὰ καὶ κάνει τὴν ἀνάλυσιν τῆς τεχνικῆς τῶν ἔργων του καὶ σ' αὐτὴ ἐκφράζεται ἔτσι καθαρά πὸν ἡ σαφήνεια τῆς διατυπώσεως σοῦ δείχνει πόσο καλά ὁ κ. Β. μπόρεσε νὰ καταλάβῃ καὶ νὰ ξεκαθαρίσῃ μέσα του τὰ πράγματα.

Ἡ πρωτοτυπία τοῦ Ὁ Νείλλ ἔγκειται στὴ σύγχρονη διατύπωση «τοῦ μυστικοῦ καὶ τοῦ φανεροῦ» κατὰ τὴν ἐπιτυχημένη ἐκφραση τοῦ κ. Β. Τὸ «μυστικὸ» εἶναι ἐκεῖνο πὸν εἶναι κρυμμένο στὰ δάθη τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, στὸ βυθὸ τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς· τὸ «φανερό» εἶναι ἡ ἐπιφανειακὴ ἐκδήλωσι τῆς προσωπικότητος. Ἡ τέχνη τοῦ Ὁ Νείλλ εἶναι μιὰ σύγχρονη ἐμφάνισι τοῦ βυθοῦ καὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀτόμου. Ψυχανάλυσι μὲ ἀνεπιφύλακτὴ τὴν ἔκθεσι τῆς δράσεως τοῦ σεξουαλικοῦ ἐνστικτοῦ, βιολογικὴ ἐξήγησι τῶν ἐλατηρίων τῆς ἀνθρώπινης δράσεως καὶ σύγχρονα ρεαλισμὸς τῶν ἐκδηλώσεων τῆς. Τεχνικά ἡ διπλὴ αὐτὴ ὄψη ἐκφράζεται μὲ τὸ στιμάτημα τῆς σκηρικῆς δράσεως στίς στιγμῆς τῆς ἀναπαραστάσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου. Ὁ μονόλογος ἐδῶ εἶναι ἀναπόφευκτος, ἀντίθετα μὲ τὸ καθαρὸ ρεαλιστικὸ θέατρο. Ἡ δράσι ἐπαναλαμβάνεται ὅταν ξαναρχίξῃ ἡ ἐπιφανειακὴ ζωὴ.

Ἡ τεχνολογία αὐτὴ εἶναι καθαρά ἐξπρεσιονιστικὴ, συγγενικὴ μὲ τοῦ Pirandello χωρὶς νὰ ταυτίζεται καθόλου μ' αὐτὴ.

Π. ΣΠΑΝΔ.

Π. Σπανδωνίδη «Βυθὸς κ' ἐπιφάνεια» (δράμα).

Εἶναι ἓνα πραγματικὸ δράμα τῆς ψυχικῆς ὑπόστασις τοῦ ἥρωα Κυριάκου· ὑποφέρουμε καὶ συμμετέχουμε κ' ἐμεῖς στὸν πόνο τοῦ Κυριάκου, πὸν ἔχασε τὰ νιάτα του καὶ μαζί μ' αὐτὰ κάτι τὸ ζωντανὸ ἀπ τὴν ψυχὴ του. Πονοῦμε καὶ κλαίμε χωρὶς ν' ἀφήσουμε τὸν ἑαυτὸν μας νὰ γίνῃ ἀντιληπτός ἀπ τοὺς ἄλλους· ἔτσι ὁ ψυχικός μας σπαραγμὸς εἶναι φριχτός. Ἄδεια ζωὴ, χωρὶς κανένα ἐνδιαφέρον γι αὐτὴ, ἔλλειψη κάθε ἰδανικοῦ, νὰ ἡ ζωὴ τοῦ Κυριάκου, πὸν στὴν πλάτη του εἶναι φορτωμένο τὸ βάρος 43 χρόνων καὶ στοὺς κροτιάφους σπαρμένες κάτι ἄσπρες τρίχες... Ὁ Κυριάκος εἶναι ὁ τύπος τοῦ ἀνθρώπου, πὸν ζῆ στὸ περιθωριο τῆς ζωῆς καὶ πὸν προσπθεῖ νὰ διεισδύσῃ στὴν ἴδια τὴ ζωὴ. Μάταιος κόπος. Ἀγωνίζεται παλεῦει νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ κεῖ πὸν ἡ μοῖρα τὸν ἔχει καταδικάσει. Θέλει νὰ ξεφύγῃ: τὸν καταδιώκει, τὸ ἀγριότερο θηρίο. ἡ πιθανότητα μιᾶς ἀνυπαρξίας «Ἄν ἀρχίσω νὰ ὑποχωρῶ θὰ φθάσω στὸ χεῖλος τοῦ πηγαδιοῦ τῆς ἀνυπαρξίας

καὶ θὰ βυθισθῶ στὸν ἄβυθο βυθοῦ του». Ἡ προδοσία ἴσως τοῦ γίνῃ ἡ διέξοδο ἀπ' αὐτὸ τὸ περιβάλλο πὸν μέσα βρίσκεται, μὰ πὸν καὶ τόσο μισεῖ, γιὰτι ὅλα ἐκεῖ μέσα εἶναι σὰ νὰ τοῦ ἀφαιροῦν κάτι ἀπὸ τὴν ὑπαρξῆς του... Γιὰτι ὁ Κυριάκος διψᾷ νὰ δώσει στὸν ἑαυτὸ του ὑπαρξῆς.

Ὁ Κυριάκος πονεῖ καὶ ὁ πόνος του εἶναι συγκλονιστικός· ἡ κουβέντα του μὲ τὴ Μυρτώ (Μέρους Γ' σκηνὴ δ') τραβάει ἴσια στὴν ψυχὴ μας. Τὰ λόγια του εἶναι βγαλμένα ἀπ τὴν καρδιά του καὶ συγκινοῦνε τόσο, γιὰτι εἶναι ἀληθινὰ: «... Ἄν ἔρτη, φεγγαράκι μου γλυκὸ, ἓνας κάποιος σαραντάρης, φτωχός, δυστυχισμένος ἄνθρωπος, τσακισμένος, πὸν ἡ ζωὴ τοῦ εἶναι βαρειά καὶ σκύβει καὶ καμπουριάζει, γιὰτι δὲν τὴ βαστάει, ἂν ἔρτη ὁ ἄθλιος αὐτὸς καὶ σοῦ πῆ « σ' ἀγαπῶ ! σ' ἀγαπῶ γιὰτι μοῦ δίνεις τὸ φῶς στὴ σκοτεινιά μου, γιὰτι ὀρθώνεις τὸ σκυμμένο μου κορμί, γιὰτι μοῦ ξαναδίνεις τὰ νιάτα, σ' ἀγαπῶ γιὰτι ἔχω ἀνάγκη νὰ σ' ἀγαπήσω», νὰ τὸν πιστέψῃς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο. Ὁ πόνος του γιὰ σένα εἶναι βαθύς καὶ ἀληθινός, γιὰτι εἶναι πόνος ὄχι τῆς ἡλικίας μὰ τῆς ζωῆς».

Ὁ Κυριάκος, ὁ γραφιάς, ὁ καταδικασμένος σὲ μιὰν ἄδεια ζωὴ. β ρ ί σ κ ε ι τέλος τὴ λευτεριά του· ὁ πόνος ἀπ τὴ ζωὴ, ἡ ἀπογοήτευσι, ἡ ἀδιαφορία ὑποχωροῦνε μπροστὰ σὲ μιὰ καινούργια ἐκδήλωσι ζωῆς· δὲ ζοῦσε ὡς τώρα, δὲν ἦταν κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του· «Σὲ πρόδοσα, μὰ κέρδισα τὸν ἑαυτὸ μου», λέει. Ἡ Μυρτώ καὶ ἡ Μαγδαληνὴ, εἶναι καὶ αὐτὲς πολὺ ἐνδιαφέροντα πρόσωπα· ὁ οἶχτος καὶ τῶν δυὸ τις πλησιάζει πρὸς τὸν Κυριάκο· ἡ συμπόνια θὰ τοὺς δείξῃ τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν ἀπόστασι πὸν ὑπάρχει ἀνάμεσά τους.

Τὸ δράμα αὐτὸ δὲν εἶναι κοινὸ. Κλεῖ τὸ δράμα τῶσων ψυχῶν. Εἶναι τόσο ἐσωτερικὸ· δὲν περιέχει δραματικὰ ἐπεισόδια χτυπητά, καὶ ὅμως κάποιον συγκινητικὸν ρίγος χύνεται ἀνάμεσα στὸ περιβάλλον.

Τὸ δράμα «Βυθὸς κ' ἐπιφάνεια» σημειώνει σταθμό.

Φλώρινα.

EY. ΤΖΙΑΤΖΙΟΣ

Στέλιον Σεφλούδα «Ἐσωτερικὴ Συμφωνία».

Στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία ἡ ἀρχὴ τῆς καλλιέργειας τοῦ ἐσωτερικοῦ μονολόγου πὸν τελευταῖα μὲ τὰ βιβλία τοῦ Θεοτοκά καὶ τοῦ Σεφλούδα ἔδειξε τάσεις πρὸς μιὰ λεπτότατη αὐτοεπεξεργασία τῆς ψυχῆς, σημειώνεται στὰ ἰδιότυπα πεζογραφήματα τοῦ Ἰωνος Δραγοῦμη. Ἀλλὰ ἐκεῖ, τὰ γενικὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου, τῆς κοινωνίας, τοῦ ἔθνους, προσάρτησαν τὴ σκέψῃ του περισσότερο στὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα, ἀπομακρύνοντάς τὴν ἀπὸ τὴν καθαρὴν αὐτοανάλυσιν πὸν στὴ σύγχρονη λογοτεχνία δὲν εἶναι μέσον ἀλλὰ σκοπὸς ἡ καλύτερα σκοπὸς καὶ μέσον ἀξεχώριστα. Δὲν εἶναι καιρὸς ἐδῶ νὰ ξεετάσουμε ἀναλυ-

τικά τῆ γένεση καὶ τὴν προέλευση τοῦ ἐσωτερικοῦ μονολόγου, τοῦ ρομάντζου δίχως πλοκή, δίχως περιπέτειες καὶ πρόσωπα, δίχως ἔξωτερικὲς κατευθύνσεις καὶ θέσεις πού πάει νὰ διαδεχτῆ τὸ κλασσικὸ μυθιστόρημα καὶ νὰ τὸ ἀντικαταστήσῃ στὴν ἱεραρχία τῆς λογοτεχνίας. Μποροῦμε ὁμῶς νὰ ποῦμε, ὅτι δείγματα ἐσωτερικοῦ μονολόγου ὑπερτέλεια, συναντοῦμε στὰ ρομάντζα τοῦ Δοστογιέφσκη - ὑπὸ τύπον διαλόγων. Τὸ ὑπόγειό του μάλιστα εἶναι καθαρὸ ἔργο αὐτοψυχοβιογραφίας πού τὸ ψυχολογικὸ βάθος του εἶναι ἀπροσμέτρητο. Ἀλλὰ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος πού ὅσο πιὸ πολὺ γνωρίζει τὸν ἑαυτό του, τόσο γίνεται πολυσυνθετώτερος καὶ πολυπλοκώτερος, προσφέρει πλούσιο θέμα γιὰ τὴ συντήρηση καὶ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐσωτερικοῦ μονολόγου.

Στὴν Ἐσωτερικὴ συμφωνία τοῦ κ. Ξεφλούδα πού συνεχίζει, συμπληρώνει, καὶ τελειοποιεῖ τὰ γνωστά μας «Τετράδια τοῦ Πάυλου Φωτεινοῦ» ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, πού δὲν εἶναι πολιτογραφημένος ἰδιαιτέρως σὲ κανένα ἔθνος, ἀναζητεῖ τὸν ἑαυτό του ἐπίπονα μέσα στὸ χάος πολὺπλοκων ψυχολογικῶν περιπτώσεων, μάχεται νὰ σολλάβῃ σὲ μαγικοὺς καθρέφτες τὸν ἦσκιό του, προσπαθεῖ νὰ συνταιριάξῃ τὴν ἐσωτερικὴ συμφωνία τῆς ψυχῆς του μὲς ἀπὸ τίς ἀσύλληπτες ἀντιφάσεις καὶ μεταπτώσεις της, πού διαδέχονται ἢ μιὰ τὴν ἄλλη μὲ γρηγοράδα καταπληκτικῆ. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, μιὰ δύναμη διαλυτικῆ πάει νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν ψυχὴν στὰ πιὸ ἀσύνδετα, στὰ πρῶτα στοιχεῖα της, ἀπὸ τὸ ἄλλο μιὰ δυνατὴ συνθετικὴ ὁρμὴ συμμαζεῦει τὰ στοιχεῖα τοῦτα, τὰ διευθετεῖ, προσπαθεῖ νὰ τοὺς δώσῃ μιὰ πλαστικὴ μορφή, μιὰ μουσικὴ ἐνέργεια. Τὸ δρᾶμ' αὐτὸ τῶν ἀντιθετικῶν ἐνεργειῶν ἀγωνίζεται νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ στὸν περὶ λόγῳ ὁ ποιητῆς, γιὰ τὸ ποιητῆς εἶναι περισσότερο παρὰ πεζογράφος ὁ κ. Ξεφλούδας. Τὸ ἔργο του πάει νὰ συνδιαλλάξῃ τὸ λυρισμὸ, βαθύτερη μουσικὴ διάθεση τῆς ψυχῆς, μὲ τὴν ἐκτεταμένη μορφή τοῦ πεζοῦ λόγου.

Περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ψυχολογικὴ ἰδιότητα τοῦ βιβλίου του ἡ ἀνάγκη νὰ γραφτῆ, νὰ προβληθῆ στὸ φῶς, μᾶς γίνεται αἰσθητὴ, μιὰ ἀνάγκη πού σὲ πολλὰ ταυτίζεται μὲ τὴν αἱματηρὴ ἀγωνία τοῦ αὐθόρμητου δημιουργοῦ. Εἶναι λοιπὸν τόσο πλούσιος ἀλλὰ καὶ τόσο ὀδυνηρὸς, τόσο σκοτεινὸς καὶ ἀκατεύναστος ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος τοῦ κ. Ξεφλούδα; Δίχως ἀμφιβολία, ναί. Ἐνας κόσμος πόνου καὶ φευγαλέας χαρᾶς ἀνάμικτων, ἓνας κόσμος ἐντυπώσεων πού περνᾶν ἀλλοιωμένους ἀπὸ τὸ φῶς τῆς πραγματικότητος στὸ ἀπίθανο ἡμίφως τῆς ψυχῆς του. Ἐνας κόσμος πού μεταφέρεται ἀτόφιος στίς γοργές, μαλακές, ὑγρές φράσεις, γιομάτες ἀπὸ νοσταλγία, φράσεις πού ξετυλιζοῦνται πρὸς τὴν περιοχὴ μιᾶς πονετικῆς σιωπῆς, μιᾶς ἐξαγνιστικῆς ἀπρόσιτης γαλήνης. Ἡ δημιουργία μιᾶς δεύτερης πραγματικότητος, νὰ ὁ σκοπὸς τοῦ βιβλίου—ἢ τοῦλάχιστον ἓνας ἀπὸ τοὺς σκοποὺς του— μιᾶς δεύτερης ὄνειρευτῆς πραγματικότητος πού ἐκεῖ πέρα μπορεῖ ἄνετα νὰ κινηθῆ ὁ ποιητῆς, ν' ἀφήσῃ ἐλεύθερη τὴν ψυχὴν του γιὰ νὰ χαρῆ τοὺς μυρικούς λεπτοὺς πόθους

της πού χίνουν ἀρώματα νυχτερινῶν λουλουδιῶν. Ἡ ἀλήθεια τῆς ζωῆς ἢ δὲν τὸν ἱκανοποιεῖ, ἢ τοῦ εἶναι πολὺ σκληρῆ, πολὺ ἐκτυφλωτικῆ. Μερικὰ μάτια βλέπουν καλύτερα στὸ μισόφωτο.

Καθὼς περνᾶμε εἰς σελίδες ἔχουμε τὴν ἐντύπωση πὼς ξετυλίξε-ται μπροστά μας μιὰ δίχως τέλος κινηματογραφικὴ ταινία τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ μιᾶς παράξενης, πρωτότυπης ψυχῆς. Χλωμά φυσικὰ τοπία, βροχερά, καταχνιασμένα, ἔρημικὰ νησιά, ὕστερα λαμπρόφωτες αὐγές. Γυναίκα πρόσωπα ἐξιδανικευμένα πού δὲν τὰ ξεχωρίζεις ἀπὸ τὰ συμβολικὰ λουλούδια τῆς ἀγνότητας καὶ τῆς παρθενίας. Παντοῦ διάχυτος ἓνας λεπτὸς ρομαντισμὸς καὶ μιὰ ὑπέρομη εὐαισθησία. Ἐνας διάκοσμος αἰσθητικὸς καὶ μεταψυχικὸς θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε. Ὁ ὑπαρκτὸς κόσμος μὲ τὴν ὕλική του ἀλήθεια καὶ τὸ στέρεο σχῆμα του παρεμβάλλεται ἀπρόσκλητος κάπου-κάπου, στὸ ὑπνωτιστικὸ ξετύλιγμα τῶν ἐσωτερικῶν γεγονότων πού κυριαρχοῦν, ὄχι γιὰ νὰ δείξῃ τὰ καθαρὰ σύνορα πού ξεχωρίζουν τ' ὄνειρο ἀπὸ τὴν πραγματικότητα τὸν ρεμβασμὸ ἀπὸ τὴ δράση, μὰ ἴσα, ἴσα γιὰ νὰ ἐξαλείψῃ τὰ σύνορα αὐτά, νὰ τὰ σβύσῃ μονομιᾶς δίνοντας ὁμοιομορφία στὴν ἀντίθεση, σιάζοντας τὴ φυσιολογικὴ ἰσορροπία ὄνειρου καὶ πραγματικότητος, δημιουργώντας μιὰ κοινούργια κατὰστασι γιὰ τὴν ψυχὴν πού θὰ ζητήσῃ ἐκεῖ τὴ λύτρωσή της. Ἐνα τραῖνο, ἔξωτερικὸ σύμβολο τῆς ἐσωτερικῆς φυγῆς—καὶ ἡ φυγὴ αὐτὴ διακρίνει κυριώτατα τὴν ἐσωτερικὴν συμφωνία—σέρνει πρὸς τόπους ἀγνωστούς τὸν ἀνικανοποίητο καὶ πονεμένο ρεμβαστή. Μιὰ γυναίκα ξένη ταξιδεύει μαζί του, μὰ εἶναι σὰ νὰ τὴν ξέρη ἢ λυρικὴ ἐπιβίωση κάποιας ἄλλης πού ἔζησε ἢ πού ζῆ μέσα του. Ρίχνει τὴ ματιὰ του ἔξω, στὸ λαμπρὸ, γαλήνιο γοργοπέρασμα τῆς γῆς—μιὰ λίμνη γαλανὴ διαγράφεται παράλληλα μὲ τὴ φυγὴ τοῦ τραίνου—γαλανὰ εἶναι καὶ τὰ μάτια τῆς ξένης γυναίκας. Ἡ λίμνη καθρεφτίζεται στὰ μάτια της, τὰ μάτια της εἶναι τὰ σύμβολα τῆς λίμνης. Ὁ ρεμβαστῆς χάνεται σὲ μύριες παρομοιώσεις, πνίγεται στὰ νερά τῆς λίμνης καὶ στὰ μάτια τῆς γυναίκας. Τὸ τραῖνο σταματᾶ, τ' ὄνειρο συνεχίζεται. Ἡ γυναίκα κατεβαίνει, ἀλλὰ ὁ ρεμβαστῆς δὲν συνέρχεται παραδομένος στὸ γλυκόπικρὸ τοῦ ὄνειροπόλημα: «Τὴν περιμέναν ὄλοι οἱ μικροὶ ἀνθισμένοι κῆποι, πού ξυπνοῦσαν ἀπὸ κάποιο ὄνειρο, τὰ σπίτια, τὰ πράσινα δέντρα, ὁ γαλανὸς οὐρανός, ὅλα μέσα στὴ φωτεινὴ χαρὰ τους». Κ' ἐκεῖ ἀκόμη πού ἡ μαθηματικὴ πραγματικότητα φαίνεται σὰ νὰ ζητᾶ τὸ δικαίωμά της περνᾶει ἀπὸ κάποιο ψυχικὸ λαγάρισμα. διυλίζεται, καὶ προβάλλει διακοσμημένη μὲ χλωμά λουλούδια ὄνειρου καὶ γαλήνιου στοχασμοῦ γιομάτου ἔγκαρτέρηση. Τὰ αἰσθήματα, οἱ στοχασμοί, οἱ μορφές πού ἐντυπώνονται στὴ φαντασίᾳ τοῦ ποιητῆ βρίσκονται σ' ἓνα ἀδιάκοπο μορφικὸ καὶ ρυθμικὸ γίγνεσθαι. Καὶ τὸ σπουδαῖο αὐτὸ χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ μόνον ἀνάλλαχτο σημάδι πού καθιερώνει τὸ ἰδιότυπο τοῦ λογοτεχνικοῦ εἶδους πού χειρίζεται μὲ τόση μουσικὴ ἐλευθερία ὁ κ. Ξεφλούδας. Ἄν ἐπιχειρήσουμε νὰ βροῦμε κά-

ποιο τέρμα μέσα στην περιοχὴ τοῦ βιβλίου του μάταια θὰ ψάχναμε· οἱ πτυχές του χάνονται στ' ἀνεξερεύνητα βάθη μιᾶς περιέργης καὶ ἐξαιρετικά εὐαίσθητης ψυχῆς. Κατὰ βάθος, ὁ συγγραφέας δὲν λυτρώνεται. Ὅσο πάει καὶ σκλαβώνεται στ' ἀλλεπάλληλα ψυχικὰ κίματα τῶν ἀναμνήσεων, τῆς προσμονῆς, τῆς ἐλπίδας, πού ξεπηδᾶν ἀπὸ μέσα του. Σὲ μερικά μέρη τοῦ βιβλίου αἰσθάνεται κανεὶς τὴ δυσφορία καὶ τὴν ἀπόγνωση ἐκείνου πού δίχως νὰ ξέρι κολύμπι τὸν τραβᾶν οἱ φίλοι του στ' ἀνοιχτὰ καὶ στὰ βαθειὰ τῆς θάλασσας. Φωνάζει, χλωμιάζει, δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ νοιώσει καμμιά ὁμορφιά ἐκεῖ πού ἄλλοι δοκιμάζουν τὴν ἡδονὴ μὲ ὅλη τους τὴν ἄνεση καὶ τὸν ἐνθουσιασμό. Ἄλλου ὅμως, ἀναπνέει ἐλεύθερα, σὰ νὰ βρίσκεται στὸ φυσικὸ του στοιχεῖο καὶ ὑπερβολικά χαίρεται γιατί συναντᾷ τὸ γνώριμο πού τὸν τραβᾷ καὶ πού τὸν γοητεύει. Στὴ διαφορά τοῦτε τῶν ἐντυπώσεων βρίσκεται ἡ ἀξία καὶ ἡ πολλαπλότης, ἃς ποῦμε, τοῦ συγγραφέα. Ἐπλασε τὸ ἔργο του γιὰ νὰ τὸ νοιώσουν πολλοὶ, γιὰ νὰ χωρέσουν μέσα του καὶ ἀντιθέσεις Καλλιτεχνικὸ ἔργο πού δὲν εἶναι ἀξιοτά τραβήξει τοὺς ἀντίθετους δὲν μπορεῖ νὰ νοηθῆ καὶ νὰ ὑπάρξῃ.

Στίχος λυρικός πού τίναξε τὸ μέτρο καὶ τὴ ρίμα παραστρατίζοντας στὰ ἐπίπεδα τοῦ πεζοῦ λόγου· φιλοσοφικὴ παρατήρηση πού ξεφεύγει ἀπὸ τὸ σύστημα, ψυχολογικὴ διαίσθηση καὶ ἐμπειρία, δίνουν τὸ χέρι γιὰ νὰ συμπλέξουν τὴ μορφὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ μονολόγου. Ὁ λυρισμός καὶ τὸ μυθιστόρημα συγχωνεύουν τὰ ὁμοιογενῆ στοιχεῖα τους καὶ πλάθουν τὸ αὐτὸ εἶδος Μῆτε ποίημα, μῆτε μυθιστόρημα. Τὰ γεγονότα τῆς πραγματικῆς ζωῆς πού αὐτά, κατὰ βάθος, καθὼς συγκροοῦνται μὲ τὴν ψυχὴ μας, δημιουργοῦν τίς καταστάσεις, τὰ γεγονότα μὲ τὸ ἄμεσο ἐνδιαφέρον τους καὶ τὴ σφιχτὴ, στενὴ συνοχὴ τους πού ἔθρεψαν τίς φαντασίες τόσων μεγάλων μυθιστοριογράφων. Εἶναι σὰ νὰ μὴν ὑπάρχουν, καὶ θαρρεῖς πὼς ἡ ἐσωτερικὴ συμφωνία γράφτηκε ὕστερα ἀπὸ τὰ γεγονότα. Ἡ ἐσωτερικὴ προέκταση τῶν περιπετειῶν τῆς ζωῆς. Τὰ συνθετικὰ στοιχεῖα πού θὰ δικαιολογοῦσαν τὴν ἐξωτερικὴ προοπτικὴ ἐνὸς κλασσικοῦ ρομάντζου καὶ πού ὁ συγγραφέας θὰ προσπαθοῦσε νὰ τὰ διορθήσῃ ὥστε νὰ συνεχῶνται ἀπόλυτα μὲ τίς ψυχολογικὰς συνέπειες καὶ μὲ τὴ ζωτικὴ ἀλήθεια τῶν τύπων του δὲν παίζουν κανένα φανερό ρόλο στὴν αὐτοψυχογραφία τοῦ κ. Ξεφλούδα. Μπορεῖς λοιπὸν νὰ πῆς πὼς ὁ ἐσωτερικὸς μονόλογος εἶναι ἡ ὁμαδικὴ καὶ ἀναλυτικὴ μαζι, ἔκφραση μιᾶς ψυχῆς ὅπως τὴν διαμόρφωσαν τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς. Ἔτσι, τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ πεζοῦ λόγου, ὅσο εὐκόλο κι ἂν φαίνεται τόσο δύσκολα προσεγγίζει τὸν σκοπὸ του· παγιδεύει τοὺς ἀπλοϊκοὺς, πού μὴν ἔχοντας νὰ νικήσουν τ' ἀρχιτεκτονικὰ ἐμπόδια καὶ τίς ἄλλες δυσκολίες τοῦ κλασσικοῦ ρομάντζου νομίζουν πὼς ἂν παρατάξουν σειρὰς φράσεων ἀναλυτικῶν καὶ ψυχογραφικῶν δημιουργοῦν Τέχνη. Λησμονοῦν ὅμως πὼς ἂν

δὲν ἔχουν νὰ νικήσουν τὰ ἐμπόδια τοῦ διαλόγου κλπ. ἔχουν κάτι βαθύτερο καὶ λεπτότερο νὰ πραγματοποιήσουν: τὴ μουσικὴ καλλιέργεια τῆς γλώσσας, τὴν ὑποβλητικὴ παραστατικότητά της τὴ ρυθμικὴ τῆς ἐνάργεια. Ὁ κ. Ξεφλούδας μὲ τὰ δύο του βιβλία δείχεται γιὰ τὴν Ἑλλάδα μοναδικὸς χειριστὴς καὶ πραγματοποιὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ μονολόγου. Παντοῦ ὅπου ἄκουσα νὰ μιλοῦν καὶ εἶδα νὰ γράφουν γιὰ τὰ βιβλία τοῦ κ. Ξεφλούδα σημάδεψα τὴ θερμὴ συμπάθεια καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη πού τοὺς δείχνουν. Καὶ μοῦ φαίνεται πὼς ἡ ἐμπιστοσύνη αὐτὴ εἶναι τὸ προσφορώτερο δείγμα τῆς ἀξίας καὶ τοῦ ταλέντου τοῦ κ. Ξεφλούδα ἔξω ἀπὸ τ' ἄλλα του λογοτεχνικὰ χαρίσματα. Γιατί ὁ Ξεφλούδας σέβεται ὅσο λίγοι πεζογράφοι μας τὰ στοιχειώδη νοήματα τῆς τέχνης: καλλιεργεῖ συστηματικὰ καὶ χειρίζεται ἀβίαστα τὴν ἀγνή δημοτικὴ γλῶσσα φροντίζει νὰ μιλήσῃ ἄμεσα καὶ νὰ κυριολεχτῆ δίχως νὰ ξεραίνει τὴ φράση καὶ τὴ λέξη διατηρώντας τὴ μουσικότητά της. γράφει ἐλεύθερα, χυτᾷ, κυματιστᾷ, αὐθόρμητα, ἄκοπα· δὲ στίβεται γιὰ νὰ παρατάξῃ μιὰ φράση· τὴν ἔχει ἔτοιμη ἐντὸς του. Μιὰ παρατήρηση μόνο ἔχω νὰ κάμω. Τὸ εἶδος αὐτό, ὄντας πολὺ προσωπικὸ καὶ ἔχοντας θέμα τὴν αὐτοανάλυση μὲ κάποια προοπτικὴ μεταφυσικῆς ἀπολυτότητας γρηγόρα ἔξαντλεῖ τὸν συγγραφέα τὴ πρωτοτυπία παρατηρήσεων καὶ σὲ ἀνανεώση ἐκφράσεων. Ὁ ἄλλος κόσμος δὲν λαμβάνει μέρος ἐνεργῶ. Καὶ φυσικά, ἡ ἐπίμονη προσήλωση στὶς πράξεις τοῦ ἐγὼ μᾶς ὀδηγεῖ σιγά-σιγά σ' ἓνα στεῖρο ναρцисσισμό. Δὲ θὰ ἔχουμε πιά τὴ δύναμη καὶ τὴν ὄρεξη νὰ προσηλωθοῦμε στὸ θέαμα καὶ στὸ ξετίλισμα τῆς ζωῆς γύρω μας. Οἱ νύμφες τοῦ διάσους θὰ μᾶς προτείνουν τὸν ἔρωτά τους ἀλλὰ ἐμεῖς ἀδιάφοροι καὶ χλωμοὶ θὰ σκύβουμε πρὸς τὸ εἶδωλό μας. Ὁ κ. Ξεφλούδας μὲ τὰ δύο του βιβλία μᾶς ἔδωσε τὸ μέτρο τῆς εὐαίσθησias του, μᾶς ἀποκάλυψε τὸν ἐσωτερικὸ του πλούτο, δοκίμασε τὴν ψυχολογικὴν του δεξιότητα, τὴν ἐκφραστικὴν του δύναμη πῆρε μιὰ θέση ἀγνάντια στὸν κόσμο τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν στοχασμῶν. Τώρα, κατὰ τὴ γνώμη μας, τοῦ ἀπομένει ἀκόμη ἓνα σκαλοπάτι πρὸς τὰ ἐπάνω. Ἡ δημιουργία ἐνὸς ἀντικειμενικοῦ συνθετικοῦ ἔργου, πού θὰ εἶναι μέσα καὶ ὁ ἑαυτὸς του. Μπορεῖ τὸ ἔργο αὐτὸ νὰ ἔχῃ τὴ μορφὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ μονολόγου καὶ νὰ κυριαρχῇ πάλι ἡ αὐτοανάλυση. Ἀλλὰ πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ ἰσορροπήσουν μέσα του οἱ πολυσύνθετες καὶ ἀντιφατικὲς δυνάμεις τῆς ζωῆς καὶ τῆς φύσης νὰ εἶναι βιβλίον ὄχι μόνο ἀποκαλυπτικὸν καὶ ἐνδεικτικὸν ἀλλὰ καὶ ἀναδημιουργία τῆς ζωῆς μὲ κάποια ἀντικειμενικώτερη προοπτικὴ. Ἐχω τὴ γνώμη πὼς ὁ κ. Ξεφλούδας μὲ τὸ προσεχές του βιβλίον θὰ καλοδοξῇ μιὰ τέτοια ἐπιτυχία γιατί ἔχει, καθὼς μᾶς ἔδειξε, ὅλες τίς ἰκανότητες.

Ἀθήνα.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ

Μ. Βάλσα «Διγενής!».

Έργα σαν τὸ «Δεγενή» τοῦ κ. Μ. Βάλσα—τὸ τελευταῖο μιᾶς σειρᾶς τοῦ ἴδιου συγγραφέα, καὶ τὸ μόνο ποὺ διάβασα—μιλοῦν καθαρά γιὰ μιὰ κατάρπωση πνευματικῆ, καὶ γιὰ μιὰ τρομαχτικὴ καθυστέρηση στὸ ἐπίπεδο τῆς θεατρικῆς πραγματικότητος. Τὸ ἀπίστευτο ἴσως εἶναι ὅτι γράφτηκε μὲ ἀξιώσεις νὰ πῆ πολλὰ τόσο ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ ἐξώφυλλο. Τίτλος: «Διγενής! Παραβολὴ μονόπρακτοῦ καὶ φάρσα σοβαρῆ, ποὺ καταλήγει ἀπὸ ἓνα ἠλίθιο δεδόμενο σὲ μιὰ λυπηρὴ διαπίστωση» Πιὸ κάτω σὰ γνωμικό: «Ἡ τρέλλα δὲν πάει στὰ βουνά. Δυστυχῶς!» Κι ἀκόμα σὲ μιὰν ἄλλη σημείωση ὁ συγγραφέας «ποὺ δὲ σκέφθηκε, λέει, νὰ γράψῃ «σαχλοβενδεβέλλιον» ἐξηγεί πὼς τὸ «μονόπρακτο εἶναι μιὰ σάτυρα τῆς φάρσας ποὺ πρέπει νὰ σκηνοθετηθῆ καὶ νὰ παιχθῆ ἔτσι ποὺ νὰ φαίνεται μιὰ κοροϊδία τῆς φάρσας. Ἄλλοιῶς ἢ τελευταία σκηνὴ δὲν ἔχει τὴ θέση της, οὔτε τὸ ἔργο κανένα νόημα».

Μὲ τὴν καλὴ πρόθεση ποὺ πρέπει νὰ ἔχουμε γιὰ κάθε βιβλίο ποὺ διαβάζουμε—ἂν θέλουμε νὰ τὸ νοιώσουμε — ἐξαντλοῦ με ὅλη τὴν προσπάθεια μας τώρα γιὰ νὰ πεισθοῦμε πὼς μὲ ὅλες τὶς ἐξηγήσεις αὐτὲς τὸ ἔργο ἔχει ἀληθινὰ κάποιον νόημα. Δυστυχῶς δὲν τὸ κατορθώσαμε. Εἶναι τόσο μακριὰ ἀπὸ τὸν ἰσορροπημένον σκέψη ὅλος ὁ κόσμος ποὺ κινεῖται μέσα στίς λίγες σελίδες τοῦ βιβλίου ὥστε ἡ «θέση» τοῦ σαν παραβολὴ δὲν μᾶς φαίνεται, ν' ἀξίξῃ κἂν τὸν κόπο νὰ πάρῃ μιὰν ὠρισμένη μορφή τοῦ λόγου—κ' ἴσως τὴν πιὸ δύσκολη, καθὼς εἶναι τὸ θέατρο.

Στὸ «ἠλίθιο διδόμενον» — ὁ αὐτοχαρακτηρισμὸς τῆς θέσης νὰ ποῦμε, τοῦ ἔργου — εἶναι ἓνας «κύριος ποὺ ἅμα τὸν πεισματῶνουν θαρρεῖ πὼς εἶναι θηλυκός». Ὁ γιατρὸς τοῦ ἔργου μᾶς πληροφορεῖ πὼς — μιλάει πάντα ὁ συγγραφέας — «θρискόμαστε σὲ μιὰ περίπτωσι διανοητικοῦ ἐκφυλισμοῦ ποὺ χρωσιέται στὰ ἀσφικτικὰ ἀέρια» τὸν καιρὸ τοῦ πολέμου. Γύρω ἀπὸ τὴ διγένεια τοῦ κυρίου δημιουργοῦνται τολμηρὲς στὴ σύλληψη καὶ στὴν ἔκφραση σκηνές. Ὁ κύριος μὲ τὸ νὰ θαρρῆ τὸν ἑαυτὸ του θηλυκὸ ἀιστάνεται καὶ ἀσυγκράτητες ἐπιθυμίες. Καὶ ἐρωτεύεται καὶ καλεῖ στὸ δωμάτιό του τὸν πρῶτον τυχόντα, τὸν γιατρό, τὸν ἀγαπητικὸ τῆς κυρίας, καὶ δέβια ὅλους τοὺς ἄλλους, ἂν κι ἄλλα πρόσωπα εἶχε τὸ ἔργο. Καὶ ἡ σκηνὴ κλείνει μὲ μιὰ δογματικὴ ἀποστροφὴ πρὸς τὸ κοινόν, σαν ἠθικὸ συμπέρασμα ποὺ λέγεται ἀπ' ὅλα τὰ πρόσωπα «στὴ γραμμὴ ἐνῶ χαιρετοῦν κάθε φορὰ ποὺ παίρνουν τὸ λόγο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τελευταία φράση ποὺ λέγεται ἀραδειαστὴ σαν ἀπὸ ἓνα στόμα—εἶναι λόγια τοῦ συγγραφέα ποὺ συνιστᾶ νὰ λέγονται «ὅσο τὸ δυνατὸ γοργότερα καὶ ἐξωφρενικώτερα, γιατί, καθὼς ἀναφέραμε, ἀλλοιῶς ἢ σκηνὴ αὐτὴ δὲν ἔχει θέση οὔτε καὶ τὸ ἔργο κανένα νόημα». Λέγουν δὲ συμπερασματικὰ τὰ πρόσωπα. «Ὅριστε πὼς . . . κυρίες μου . . . καὶ κύριοι . . . ὀρίστε πὼς οἱ τρελλοὶ . . . κυβερνοῦν καὶ σέρνουν ἀπὸ τὴ μύτη τοὺς γνωστικούς ποὺ μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι καὶ τρελλοὶ . . . ὅταν τοὺς λείπει ἡ δύναμη . . . καὶ

ἡ ἐνεργητικότητα νὰ δράσουν . . . γιὰ νὰ συλλάβουν καὶ νὰ φυλακίσουν γιὰ πάντα . . . τοὺς τρελλοὺς καὶ τοὺς ἀνεύθυνους ἐγκληματίας ποὺ φταῖνε γιὰ ὅλα τὰ βῆσανα ὅπου παραδέρνει ἡ Κοινωνία καὶ ἡ Ἀνθρωπότητα . . . Ἐτσι τοῦλάχιστον . . . σκέπτεται . . . ὁ κύριος . . . Βάλσας» Αὐλαία.

Ἡ γνώμη μας—ἂν ἐπιτρέπεται νὰ ἔχουμε καὶ γνώμη γιὰ πράγματα τόσο παιδαριώδη—εἶναι ὅτι πρόκειται γιὰ μιὰ «προφορικὴ ἀλχημία». Ὑπάρχει στὸ συγγραφέα ἡ ἀσυγκράτητη θέλησις νὰ συστηματοποίησῃ τὴ σύγχυσι καὶ τὴν παρανόησι. Χρειαζέται καὶ γι' αὐτὸ ταλέντο.

Ι. Δ.

Ο ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Οἱ πολεμικὲς ταινίες.

Οἱ πολεμικὲς ταινίες εἶναι προωρισμένες κατ' ἀρχὴν νὰ γεννᾶν τὴν ἀηδία στοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔκαναν ἢ ἔζησαν τὸν πόλεμον. Κι ὅμως πολὺ παράδοξα πετυχαίνουν γενικὰ τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα. Ἀπὸ ποῦ προέρχεται αὐτό;

Παρουσιάζουν κατὰ προτίμησιν τοὺς βομβαρδισμοὺς, τὰ πιὸ τρομαχτικὰ πυρὰ φραγμοῦ, τοὺς ἀγῶνες σῶμα μὲ σῶμα, τὴν ἀξιοθρήνητη συνοδεία τῶν πληγωμένων καὶ τῶν προσφύγων, τοὺς σταθμοὺς πρῶτων βοηθειῶν, καὶ τὰ νοσοκομεία ποὺ εἶναι πλημμυρισμένα ἀπὸ ἀνθρώπινα ράκη μὲ τὶς σάρκες κοιμησιασμένες. Μὰ ὑπάρχει πάντα σὲ κάθε αἴθουσα ἓνα πλῆθος ἐνθουσιασμένο γιὰ νὰ χειροκροτήσῃ, νὰ παραφρεθῆ ὅταν ἀρχίξῃ ἡ ἔφοδος μὲ τὴν λόγχην.

Θὰ πῆ κανεὶς: εἶναι οἱ νέοι ποὺ ἐνθουσιάζονται ἔτσι. ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ξέρουν, ποὺ δὲν εἶχαν γεννηθῆ ἢ ἦσαν πολὺ μικροὶ γιὰ νὰ θυμοῦνται τὸ τελευταῖον σφαγεῖον. Αὐτοὶ, καθὼς οἱ μεγαλύτεροὶ τοὺς ὅταν εἶχαν τὴν ἴδια ἡλικία, εἶναι πάντα ἔτοιμοι νὰ φύγουν, νὰ χτυπηθοῦν, νὰ ριψοκινδυνέψουν γιὰ μιὰ ὥρα ἡμερῆς περιπέτεια. Οἱ παλιοὶ, ἐκεῖνοι ποὺ ἔκαναν τὸν πόλεμον, οἱ μητέρες καὶ οἱ γυναῖκες τῶν σκοτωμένων νοιώθουν πάντα μιὰ φρίκη ἀπ' αὐτὲς τὶς εἰκόνες, ὅταν τὶς βλέπουν στὴν ὁθόνην. Ὑπάρχει μιὰ ἀλήθεια σ' αὐτὲς τὶς σκηνές, μὰ ἐνῶ δείχνουν μονάχα τὶς καταστροφὰς τοῦ πολέμου κρύβουν ὅλη τὴν δυστυχίαν ὅλη τὴν ἀληθινὴν καὶ ἀπλὴν φρίκην του.

Ἡ ἔφοδος, οἱ βομβαρδισμοὶ εἶναι βέβαια φοβεροὶ, μὰ γιὰ τοὺς φιλοπόλεμους εἶναι ὥρα ἡμερῆς στιγμῆς. Οἱ νέοι δὲ βλέπουν παρὰ αὐτό. Δὲ βλέπουν παρὰ τὸ μεγαλεῖον μιᾶς παρέλασις ὕστερα ἀπ' τὴ μάχην κάτω ἀπ' τὰ χειροκροτήματα καὶ τὴ βροχὴ τῶν λουλουδιῶν ἐνὸς πλῆθους ποὺ παραληρεῖ. Δὲ βλέπουν παρὰ τὸ στρατιωτικὸν χαρούμενον στὰ μετόπισθεν νὰ ἀστειεύεται γιὰ τὶς σκληρὰς ὥρας ποὺ πέρασε, γι' αὐτὲς ποὺ θὰ περάσῃ. Μὰ δὲ βλέπουν ἄλλο, γιατί δὲν τοὺς δείχνουν πόσο εἶναι φρικτὸ νὰ μὴν κανεὶς μέρες καὶ νύχτες σ' ἓνα χαράκιμα γεμάτο νερό, στὴν παγωμένη μέσα λάσπη, στὸ χιόνι, τὸ χεμιῶνα. Δὲ βλέπουν τὰ κορμιά τῶν σκοτωμένων, τοὺς μισοφαγωμένους σκελετοὺς ποὺ

σαπίζουν εβδομάδες ολόκληρες μπρός ἀπ τὰ χαρακώματα χωρίς νά μπορούν νά τούς σηκώσουν. Δὲν βλέπουν τόσα τραγικά ἐπεισόδια. Καὶ νά γιατί οἱ πιὸ καλὰ φκειασμένες ταινίες δὲν ἔχουν πνεῦμα φιλειρηνικό.

Ἐφήνοντας κατὰ μέρος τὶς παλιές πιὰ ταινίες «*A l'Ouest rien de nouveau*», «*Quatre de l'Infanterie*», ἃς πάροουμε τὴν τελευταία «*Les Croix de bois*» βγαλμένη ἀπ τὸ βιβλίο τοῦ *Roland Dorgelès*. Τί βλέπουμε σ' αὐτή; Ὅλοι οἱ πίνακες πού μᾶς δείχνουν, ὅλες οἱ συνομιλίες πού γίνονται εἶναι παρμένες με ἀκρίβεια ἀπὸ τὸ βιβλίο. Μόνο πού ἔκαναν μιὰ ἐκλογή ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τὶς εἰκόνες καὶ τὶς συνομιλίες καὶ παράλειψαν ὅ,τι ἔδειχνε ἔντονα τὴ φρίκη τοῦ πολέμου. Ἀνάμεσα στὰ τόσα παράλειψαν τὰ μέρη πού δείχνουν τοὺς στρατιῶτες ν' ἀγρυπνᾶν στὰ χαρακώματα μέσα στὸν παγωμένο χειμῶνα, τὴν ἐπιστροφή ἑνὸς τραυματία πού βρίσκει τὸ σπίτι του ἄδειο, φευγάτη με κάποιον τὴ γυναῖκα του, ἐνῶ ὅλοι ὅσοι τὸν βλέπουν μένουν ἀσυγκίνητοι. Παράλειψαν ἀκόμα ὀλοσδιόλου τὶς αἰθουσες τῶν ἐγχειρίσεων, τὸ θάψιμο κατὰ σωροὺς τῶν σκοτωμένων καὶ τόσο ἄλλα. Φύλαξαν ὁμως τοὺς βομβαρδισμούς, τὴ φαιδρότητα τῶν στρατιωτῶν στὴν ἀνάπαυση τους, τὶς ἀστείες συνομιλίες τους, ὅτι γενικὰ δὲ δείχνει τὴν πραγματικὴ ὄψη τοῦ πολέμου.

Ἐτσι ἡ ταινία πού μᾶς παρουσίασαν δὲν ἦταν πειὰ «Οἱ ξύλινοι σταυροί», δὲν ἦταν τὸ γεμᾶτο ἀπ τὴ φρίκη τοῦ πολέμου βιβλίο τοῦ φλογεροῦ εἰρηνιστῆ *Dorgelès*. Ἀλλάξαν τὴν οὐσία του, τὸ πνεῦμά του.

Παρίσι.

HENRIETTE JANNE

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Παπ. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια. Τὸ πεζογράφημά σας καλὸ, ἀλλὰ προτιμοῦσαμε ἕνα ἄλλο, γραμμένο σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς γνωστὲς λογοτεχνικὲς μορφές. *Ρ. Βαρ.* Λάβαμε καὶ τὸ δεύτερο! Ὅς ὕφος καλὸ, ἀλλὰ τοῦ λείπει κάποια ἀδρότητα περιεχομένου. *Θ. Κεσ.* Πρέπει νὰ προσπαθήσετε ἀκόμα. *Θ. Βιτσ.* Σᾶς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια. Τὰ πρῶτα βήματά σας ἐνθαρρυντικά, ἀλλὰ χρειάζεται ἀκόμα πολλὴ προσπάθεια. *Γ. Στεγ.* Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας. Σᾶς στείλαμε τὰ τεύχη. Περιμένουμε ἕνα ἄλλο ποίημά σας. *Α. Μουχ.* Τὸ νέο πεζογράφημά σας καλὸ. *Τρ. Τραντ.* Νομίζετε πὼς εἶναι δημοσιεύσιμα αὐτὰ τὰ πράγματα; *Π. Ρουμ.* Ἐπὶ τέλους πεισθήκατε. Κι αὐτὸ εἶναι κάτι. *Ἀθ. Τσ.* Τὸ περιμένουμε.